

Geef ze de ruimte
naar een inspirerende leer-, werk- en speelomgeving
in de basisschool

Geef kinderen de ruimte.
Dat wil allereerst zeggen: geef ze een ruimte,
een ruimte waar ontdekkend leren,
zelfwerkzaamheid, samenwerken, vrije expressie,
zelfbestuur en klassendemocratie
tot hun recht komen.
School- en lokaalinrichting moeten dat mogelijk maken.

Geef ze de ruimte wil zeggen:
ontwerp een leeromgeving waar ieder kind op eigen wijze
kan leren, leert leren, zich kan ontplooien,
rijper en rijker kan worden, zelfstandiger en tegelijk coöperatiever.

Geef ze de ruimte wil ook zeggen:
geef kinderen de ruimte
om verantwoordelijkheid te dragen,
te overleggen, medezeggenschap uit te oefenen, mee te denken,
mee te werken,
ook bij het inrichten van de ruimte.

Uitgave van dit boekje werd mede mogelijk
gemaakt door *BOX Architecten bv*
www.boxarchitekten.nl

De Reeks

*een serie publicaties voor
vernieuwend onderwijs door De Freinetbeweging*

De Reeks deel 6

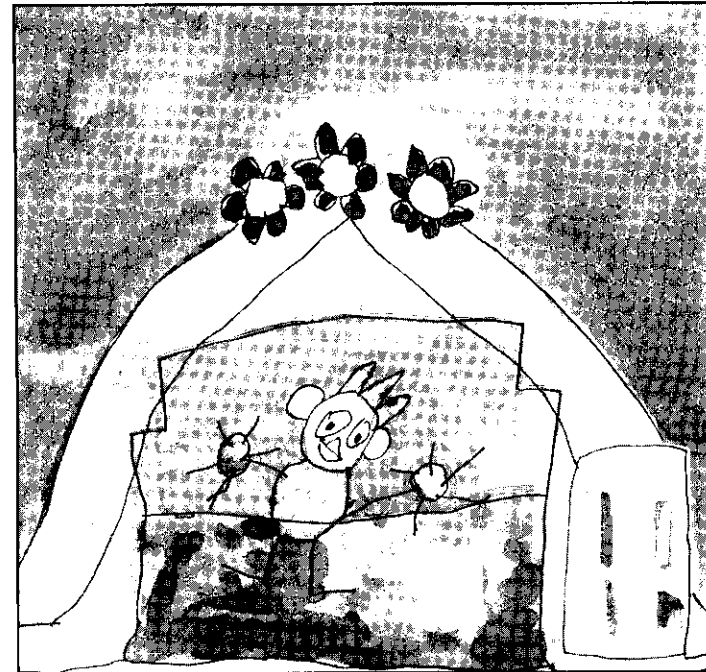
Geef ze de ruimte

Geef ze de ruimte

naar een inspirerende leer-, werk-
en speelomgeving in de basisschool

De Reeks

een serie publicaties voor
vernieuwend onderwijs door De Freinetbeweging

Deel 6 Geef ze de ruimte

naar een inspirerende leer-, werk-
en speelomgeving in de basisschool

Inhoud	pagina
Vooraf - Redactie	5
1 De Reeks	
2 De lijm	
3 De ruimte	
4 De leeswijzer	
Hoofdstuk 1	9
De school als werkplaats - Rouke Broersma & Jimke Nicolai	
1 De werkplaats	
2 De moderne school	
3 De pedagogie van de arbeid	
4 De voorbereide omgeving van Montessori	
5 De onderwijsruimte van de basisschool	
6 De actualiteit van de freinet-pedagogie	
Hoofdstuk 2	15
Van kasteel tot school - Klaas Mulder	
1 Op zoek naar een inspirerend schoolmodel	
2 Kinderen en ouders	
3 Pedagogische aspecten	
4 Bouwkundig-sociale aspecten	
5 Bouwtechnische aspecten	
6 Flexibiliteit	
7 Hoofd en handen	
8 Intimiteit en veiligheid	
9 Toegankelijkheid	
10 Presentatie	
11 Balans: pedagogisch en sociaal	
12 Balans: bouwtechnisch	
13 Tips	
Hoofdstuk 3	31
Daar is de lijm - Betty de Haan, Jeroen Tans, Alice Timmerman	
1 Jas en tas	
2 Plattegrond	
3 Ronde tafel	
4 Persoonlijke accenten	
5 Klassenvergadering	
6 Tentoonstellingstafel	

- 7 Klassenmap
- 8 Laatjes voor eigen werk
- 9 Klassendagboek
- 10 Dieren
- 11 Planbord en takenbord
- 12 Weer- en datumbord
- 13 Prikborden
- 14 Vragen/feliciteren
- 15 Werken in hoeken
- 16 Teken- en schilderhoek
- 17 Schrijfhoek
- 18 Verkleed- en schminkhoek
- 19 Timmerhoek
- 20 Drukhoek
- 21 Leeshoek
- 22 Meet- en weeghoek
- 23 Muziekhoeke
- 24 Rekenhoek
- 25 Planken
- 26 Werktafels

Hoofdstuk 4 54

Een inspirerende leer-, werk- en speelomgeving

- Rouke Broersma & Jimke Nicolai

- 1 De freinetschool gisteren, vandaag en morgen
- 2 De denkende, werkende en spelende mens
- 3 Spel en spiritualiteit in de werkplaats?
- 4 De school-woonkamer van Petersen
- 5 De nieuwe media in de werkplaats
- 6 De virtuele werkelijkheid in de werkplaats
- 7 Ruimte voor vernieuwing

Hoofdstuk 5 64

Tips - Jeroen Tans

Vooraf

Redactie

1 De Reeks

Geef ze de ruimte is het zesde deeltje uit De Reeks, een serie publicaties voor vernieuwend onderwijs onder verantwoordelijkheid van De Freinetbeweging, waarin vertegenwoordigers van verschillende vernieuwingsbewegingen aan het woord komen. Met vermijding van eenzijdigheid wordt per thema gezocht naar dwarsverbindingen en overeenstemming.

De Reeks 1, *Leren kwalificeren*, stelt het vraagstuk van kwaliteitszorg op vernieuwingscholen aan de orde.

De Reeks 2, *Wie correspondeert die leert*, laat zien dat een typische freinettechniek als schoolcorrespondentie ook toe te passen is op andere schooltypen.

De Reeks 3, het meest omvangrijke deeltje, *Levend lezen, dat's de kunst*, belicht vanuit verschillende invalshoeken het leesonderwijs.

De Reeks 4, *Kennis en werkstukken maken met internet*, laat zien hoe je de nieuwe media kunt toepassen bij wereldoriëntatie.

De Reeks 5, *Ondernemende kinderen tellen mee*, gaat over oefenen in zelfbestuur, het stimuleren van verantwoordelijkheidsbesef en levend rekenen door het beheren van een klassenkas.

De internetsite van De Freinetbeweging¹ biedt in aansluiting op de boekjes van De Reeks steeds geactualiseerde, aanvullende informatie, illustraties en praktijkvoorbeelden.

2 De lijm

En nu is er dan deeltje 6: *Geef ze de ruimte*. Directe aanleiding vormde de landelijke freinet-studiedag van november 2003 op basisschool De Rolpaal in Blokzijl². Het thema van die dag was de leeromgeving, in de brede zins des woords. Daaronder valt dus ook het schoolgebouw met zijn omgeving. In dat kader gaf het team van Klimop, een freinetschool uit Brugge, een inspirerende presentatie over de wordingsgeschiedenis van hun school. Dat moesten anderen ook horen en zien. Daar moest meer mee gedaan worden. En zo kreeg het Brugse verhaal *Van kasteel tot school* een plaats in dit boekje.

Zoals de ondertitel aangeeft gaat Geef ze de ruimte over de leeromgeving-in-materiële-zin. Daarover bestond al wel het een en ander binnen De Freinetbeweging, maar het meeste is moeilijk bereikbaar. Allereerst natuurlijk van Freinet zelf *L'École moderne française*⁹¹ en verder in het bijzonder over de inrichting van het klassenlokaal:

- *De klas een werkplaats*⁹².
- *Waar is de lijm? Over het inrichten van een freinetklas*⁹³.
- *Onze klas heeft wel 14 werkhoecken, over werkhoecken in een freinetklas*⁹⁴.
- *Blik in de organisatie van de witte groep*⁹⁵.

Van deze vier is *Waar is de lijm?* het meest bekend geworden, een beeldverhaal dat door inhoud en opzet voor velen een gids en inspiratiebron is geweest. Maar het is niet meer verkrijgbaar.

Inmiddels is er wel wat veranderd in het onderwijs, ook in het klaslokaal. Om hier één voorbeeld te noemen: op de vele foto's in *Waar is de lijm?* (1984) zal men geen computers aantreffen. Een ongewijzigde herdruk zou geen recht doen aan de onderwijsgeschiedenis van de laatste twintig jaar.

3 De ruimte

Deeltje 6 uit *De Reeks* moet duidelijk maken dat ruimte geven een wezenlijk, misschien wel het meest wezenlijke uitgangspunt van het vernieuwingsonderwijs is. Onder ruimte verstaan we hier in de eerste plaats de materiële ruimte: de schoolomgeving, het schoolgebouw, het klaslokaal. De inrichting van het klaslokaal bijvoorbeeld is in de visie van Freinet, veel meer dan boeken en methodes, bepalend voor het onderwijsproces, voor het leren van kinderen. In de klas als werkplaats krijgen de belangrijkste grondprincipes van de freinet-pedagogie vorm en inhoud: ontdekken leren; zelfwerkzaamheid; samenwerken; vrije expressie; zelfbestuur en klassendemocratie.

School- en lokaalinrichting moeten die uitgangspunten mogelijk maken. Anders gezegd, voor kinderen wordt een leeromgeving, ruimte, gecreëerd om, ieder op eigen wijze te leren, zich te ontplooiën, rijper en rijker te worden, zelfstandiger en tegelijk coöperatiever. Maar dan moeten kinderen ook de ruimte krijgen om verantwoordelijkheid te dragen, om te overleggen,

schap uit te oefenen, mee te denken, ook over de inrichting van de ruimte en over de dagelijkse gang van zaken⁹⁶.

Bij dit alles doen we er goed aan ons af te vragen in welke mate Freinet's opvattingen nog actueel en geldig zijn.

- In hoeverre sporen zijn vroeg-twintigste-eeuwse opvattingen over spel en arbeid met de onze?
- Welke invloed hebben de nieuwe media op de inrichting van de leeromgeving?
- Wat valt er van andere traditionele vernieuwingsbewegingen als jenaplan- en montessori-onderwijs te leren?⁹⁷

4 De leeswijzer

Het zou mooi zijn als Geef ze de ruimte schoolteams kan inspireren bij nieuwbouw- of herbouwplannen, bij de herinrichting van hun lokalen of prikkelt tot herbezinning op bestaande werkwijzen. Daartoe heeft dit boekje het volgende te bieden:

Hoofdstuk 1 heeft een inleidend, theoretisch karakter: de onderwijsvisie van Freinet, de pedagogie van de arbeid, met de consequenties voor school- en lokaalinrichting.

Dan volgt de kern van het boekje:

- Hoofdstuk 2 vertelt in beeld en woord de geschiedenis van aankoop, verbouwing en inrichting van de Brugse freinet-school Klimop.
- Hoofdstuk 3 is een beeldverhaal over het inrichten van een freinetlokaal.

Hoofdstuk 4 is een vervolg op de uiteenzetting van het eerste hoofdstuk: de visie van Freinet gespiegeld aan hedendaagse ontwikkelingen zoals de nieuwe media, aan hedendaagse praktijken en aan die van andere richtingen.

Het boekje besluit met een serie tips: hoofdstuk 5.

Noten

- 1) www.freinet.nl (kijk bij de knop 'publicaties' en druk dan op de link 'de reeks').
- 2) Voor verslagen zie www.freinet.nl. (kijk bij de knop 'publicaties' en druk dan op de link 'de reeks').
- 3) C. FREINET, *L'École moderne française*, Gap 1946. Hiervan bestaat een Duitse vertaling: *Die moderne französische Schule*, vertaald en bezorgd door Hans Jörg, Paderborn 1965.
- 4) J.P.SMIT, *De klas een werkplaats*, een uitgave van het Kontaktorgaan (FBN) en de Kontaktbrief (NBF), z.p,z.j.
- 5) L.BERGSMAN/A.WILDERS, *Waar is de lijm? Over het inrichten van een freinetklas*, Freinetbrochure 1, een uitgave van Stichting de Moderne School, Amsterdam 1984.
- 6) H.DE GROODT/M.SIMON, *Onze klas heeft wel 14 werkhoeken, over werkhoeken in een freinetklas*, een uitgave van Stichting de Freinetwinkel, Amsterdam 1987.
- 7) J.TANS, *Blik in de organisatie van de witte groep*, Freinetschool De Bokhoven, Enschede 1989.
- 8) In deeltje 5 van De Reeks, *Ondernemende kinderen tellen mee*, worden zelf-beheer, zelfbestuur en klassendemocratie besproken in het kader van het thema 'werken met een klassenkas'.
- 9) Freinetscholen laten zich ook inspireren door vormen van hedendaagse vernieuwingsonderwijs, zoals Regio Emilio. Meer hierover is te vinden op www.freinet.nl. (kijk bij de knop 'publicaties' en druk dan op de link 'de reeks').

Hoofdstuk 1

De school als werkplaats

Rouke Broersma & Jimke Nicolai

1 De werkplaats

Een school is meer dan het klaslokaal. Gebouw, schoolplein, schoolomgeving - en vanzelfsprekend ook de schoolbevolking - vormen met elkaar de leeromgeving. De onderwijskundigen Boekaerts en Simons formuleren het zo: "Een samenspel van in de omgeving van de leerling getroffen maatregelen en condities die erop gericht zijn het leren te bevorderen"¹⁾. Dit onderwijskundigenjargon staat ver af van de warme en directe gewone-mensen-taal van de traditionele vernieuwers. Die gebruikten metaforen die verwezen naar de levende werkelijkheid van alledag. Zo sprak Parkhurst van de Dalton Laboratoryschool, Petersen van Schulwohnstube (schoolwoon-kamer) en Freinet van werkplaats.

Dat woord zet ons midden in de thematiek maar roept ook vragen op. Immers, strikt genomen is de werkplaats iets uit het verleden, een verleden van handwerkslieden, werktuigen, ovens; de geur van teer, olie, een kolenvuur; geluiden van een zaag, hamer op aambeeld. Veel hedendaagse schoollokalen lijken in niets op een werkplaats, eerder op een kantoor met kasten vol leerlingsetjes, leerboeken, stapels methoden, ordners met systemen voor het klassenmanagement (leerlingvolgsysteem, kwaliteitsbewaking, veiligheidshandhaving) en computers.

En dus rijst de vraag: hoe actueel zijn Freinet's opvattingen voor ons, nu? Om die vraag te kunnen beantwoorden, moeten we ons eerst in zijn gedachtewereld verplaatsen en zijn taal proberen te verstaan.

2 De moderne school²⁾

Freinet noemde zijn school, zijn onderwijsconcept: *de moderne school*. Een weloverwogen gekozen naam: hij leefde in een tijdperk van modernisering op alle levensterreinen met als oorsprong, achtergrond en motor, de industriële revolutie; het was het tijdperk van de machinale massa-productie in fabrieken die gaandeweg de werkplaatsen zouden verdringen; en ook het tijd-

perk van twee nieuwe klassen: de bourgeoisie van fabrikanten en bankiers, het kapitaal enerzijds en anderzijds het proletariaat met als enige bezit zijn arbeidskracht .

De kapitalistische bourgeoisie had baat bij een vrije markt van kapitaal, goederen, arbeid en ideeën. En daarvoor was een verre-gaande modernisering van de maatschappij noodzakelijk: meer democratie (grondwettelijke rechten), scheiding van kerk en staat, betere infrastructuur (wegen, kanalen, spoor, telegraaf, telefoon), en natuurlijk een reorganisatie van het onderwijs op alle niveaus. Het klassieke humanistische beschavingsideaal moest plaatsmaken voor scholing en toerusting op leidinggevende functies in handel, economie, techniek. En daarom werd naast het gymnasium de hbs gesticht, naast de universiteit de technische hogeschool. En voor werkers in de midden- en lagere kaders in die sectoren ontstond in de loop van de tijd een veelheid aan vormen van beroepsonderwijs.

Hoewel in veel opzichten van elkaar afhankelijk, hadden bourgeoisie en arbeidersklasse ook tegengestelde belangen: kapitaal tegenover arbeid. Die tegenstelling was, voor wie het zien wou, ook werkzaam in het onderwijs. De Zweedse pedagoog en feministe Ellen Key mocht de 20ste eeuw dan wel uitroepen tot *De eeuw van het kind* (in haar gelijknamige boek, 1900), maar de eeuw van welk kind? Zijn alle kinderen soms gelijk, hebben ze allemaal dezelfde kansen, hebben ze allemaal dezelfde leervragen en ontwikkelingsmogelijkheden?

Dat waren kwesties die Freinet op de onderwijsagenda plaatste. Het Franse onderwijs van zijn dagen was in zijn ogen inhoudelijk afgestemd op het kind uit de hogere klassen en onderwijskundig een achterhaald overblijfsel uit een voorbije periode. Door zijn onderwijsconcept *De moderne school* te noemen maakte hij twee zaken duidelijk: hij wees het oude af en kondigde iets nieuws aan, namelijk een school die paste bij zijn tijd, bij de kinderen van zijn tijd, De Moderne Tijd.

In de jaren twintig van de vorige eeuw bereikte de modernisering een hoogtepunt met stormachtige ontwikkelingen op technologisch gebied (auto, vliegtuig, radio, kunststoffen); in de kunst: dadaïsme, expressionisme, Bauhaus, functionele kunst; en in het onderwijs: het ontstaan van wat we nu de traditionele vernieuwingsbewegingen noemen: vrije scholen, montessori-, dalton-, jenaplan- en freinetonderwijs, de *moderne school*.

3 De pedagogie van de arbeid

Dat woord *modern* roept, zeker in verband met kunst, architectuur en meubels, niet meteen een beeld op van knusheid en warmte. Je brengt het eerder in verband met de functionaliteit van glas, staal, beton, en met transparantie en ruimtelijkheid. En anno 2005 denk je bij modern eerder aan een high-tech kantoor-tuin dan aan een gezellig, veilig schoollokaal.

En toch zag Freinet's ideale school-als-werkplaats er bepaald niet uit als een fabriek. In tegendeel, met de werkplaatsgedachte neemt Freinet zowel stelling tegen de oude school, waar alleen het hoofd en het denken telden, als tegen de fabriek waar de handarbeider als een gedachteloos verlengstuk van de machine functioneerde. Deze scheiding tussen hoofd- en handarbeid wilde Freinet in zijn schoolwerkplaats ongedaan maken door zinvolle arbeid.

Werk staat dan ook centraal in zijn onderwijsvisie. Werk moeten we niet opvatten als een door anderen (de leraar) verplicht gestelde taak of als 'schoolwerk' in de gebruikelijke zin. Het gaat om zinvol werk. Zinvol voor de kinderen, die van binnenuit gemotiveerd zijn om dat werk te doen. Dóór dat werk leert het kind. Dat betekent allesbehalve dat het werk makkelijk moet zijn. Kinderen willen serieus genomen worden, en dan mag het ook wel eens moeilijk zijn. Het is, volgens Freinet, een aangeboren behoefte van het kind om zinvol werk te doen.

Behalve leren door het werk spreekt Freinet ook van leren vóór het werk. Werk dient niet uitsluitend de zelfexpressie of de zelfrealisatie van de enkeling, maar speelt zich steeds af binnen de gemeenschap en ten behoeve van de gemeenschap waarvan men deel uitmaakt. Het werk vormt een hechte en doelmatige band tussen de mensen, en leidt tot een vreedzame en harmonische samenleving.

Er wordt daarbij een sterk beroep gedaan op de medeverantwoordelijkheid van de kinderen, voor het leren (de individuele en gezamenlijke werkplannen), voor inrichting en beheer van het lokaal met de diverse werkhoeken (ateliers), maar ook voor de onderlinge verhoudingen en het dagelijkse reilen en zeilen van de klas – allemaal zaken die in de klassenvergaderingen aan de orde komen.

4 De voorbereide omgeving van Montessori

Sterk verwant aan Freinet's pedagogie van de arbeid zijn de opvattingen van Maria Montessori over deze thematiek:

Wanneer men mij zou vragen hoe de diepe stralende natuur van een kind te voorschijn kan komen, kan ik slechts ten antwoord geven:

Door arbeid!

Hier spreekt de eerste vrouwelijke Italiaanse arts, die zich specialiseerde in onderwijs aan zwakzinnige kinderen. Het was haar vaste overtuiging dat ook deze kinderen, als je ze serieus neemt en laat vertoeven in een 'goed voorbereide' omgeving waar ze onafhankelijk kunnen functioneren, zich wel degelijk kunnen ontwikkelen. De diepe concentratie van (jonge) kinderen ontstaat bij hun werk. Werken met hoofd en handen. Zinvol werk, niet te verwarren met de arbeid van kinderen op gewone scholen of die van loonarbeiders:

Leerlingen van gewone scholen zijn evenzeer kinderen als de onze (...). Zij schrijven en rekenen ook maar het vermoet hen, zoals de arbeider in het maatschappelijke leven moe wordt van zijn werk. Schoolkinderen proberen zo weinig mogelijk te werken, en arbeiders trachten hun werktijd te verkorten.

Montessori beschrijft hoe ze kleuters ziet groeien door aan het werk te gaan met alledaagse handelingen: het vegen van de vloer, het poetsen van een tafeltje, een knoop in een knoopsgat doen, het wassen van de handen..... kinderen genieten van deze activiteiten, ze oefenden en herhaalden. Hoewel afkomstig uit een drukke omgeving, bleken de kinderen geconcentreerd en nauwgezet te kunnen werken.

Ze waren kalm en rustig. Ze toonden ook niet die luidruchtige vrolijkheid die men altijd bij een verzameling kinderen meent te moeten aantreffen. Maar op hun gezichten straalde echt geluk.

Dat kinderen een grote behoefte hadden aan handelend bezig zijn, was haar opgevallen bij een proef. Ze liet kinderen werken met allerlei materialen die eigenlijk bedoeld waren voor psychologisch onderzoek. Het bleek dat kinderen juist voor deze 'middelen', die aanzetten tot handelen, een grote voorkeur hadden. De kinderen werkten zeer gemotiveerd en geconcentreerd met dit materiaal. Hier ligt de oorsprong van het montessori-materiaal dat zo kenmerkend is geworden voor het montessori-onderwijs.

Materialen en passend meubilair prikkelen de kinderen tot zelf leren doen, ze vormen een wezenlijk onderdeel van wat de 'vorbereide omgeving', waartoe ook de andere kinderen en de leraar behoren, ging heten. In de voorbereide omgeving zijn de materialen om twee redenen beperkt beschikbaar: het is ordelijker en overzichtelijker en de kinderen leren delen (sociale betekenis). Bij de inrichting van de omgeving wordt rekening gehouden met de verschillen in behoeften en ontwikkeling van de kinderen. Er zijn kleuters die ook cijfers en letters willen, er zijn kinderen die willen bewegen en dus moet daar letterlijk ruimte voor zijn. Het lokaal is dan ook zo ingericht dat er verschillende activiteiten gelijktijdig kunnen plaatsvinden.

En kinderen en leraar dragen samen de verantwoordelijkheid voor het beheer van het klaslokaal.

5 De onderwijsruimte van de basisschool⁴⁾

De verwantschap tussen de opvattingen van Montessori en Freinet over de helende en vormende waarde van zinvolle arbeid vinden we minder terug in de inrichting van de ruimte. De 'vorbereide omgeving' van het montessori-lokaal wijkt in veel opzichten af van Freinet's 'werkplaats'.

Samengevat komt zijn visie hierop neer: het lokaal is een werkplaats, de klas een werkgemeenschap en de wijze waarop gewerkt en geleerd wordt, is functioneel voor deze opvatting. Freinet sprak in dit verband dan ook niet van werkvormen maar van *technieken*, dat zijn werktuigen, gereedschappen, instrumenten. Zo vormt Schoolcorrespondentie het gereedschap waarmee je anderen kunt bereiken en waarmee je tegelijk (beter) leert lezen en schrijven. Klassendemocratie (met Muurkrant en Klassenvergadering) is een instrument om zelfbestuur, democratisch staatsburgerschap onder de knie te krijgen en tegelijk om (beter) te leren luisteren en formuleren.

Het spreekt vanzelf dat deze onderwijsopvatting om een heel andere dan de gebruikelijke school- en lokaalinrichting vraagt. In Freinet's woorden:

We willen hier een modelplattegrond voor een éénklassige school schetsen, een voorbeeld-in-een-notendop, dat architecten bij de technische uitwerking voor meerklassige scholen als uitgangspunt kunnen gebruiken.

Wezen en aard van het werk in school moeten bepalend zijn voor de structuur van een schoollokaal, net zoals de huidige verkooptechnieken bepalend zijn voor plaats en bouwwijze van een modern warenhuis.

De traditionele school is een auditorium-scriptorium en de aula in grote scholen is hetzelfde maar dan in een mooiere uitvoering. Voor deze luister-schrijfruimte was de meest geschikte vorm die van één enkele schoolzaal, groot genoeg om de groep zittende leerlingen te bevatten. (...)

Dit schoollokaal mocht geen al te ruime blik op de buitenwereld toestaan; want die openheid zou de resonantie van de docerende leraarsstem schaden en zou de leerlingen maar afleiden.

Onze moderne school moet juist een werkplaats (atelier) zijn dat in het leven van de omgeving geïntegreerd is. Deze bijzondere voorwaarde vereist een nieuwe bouwkundige vormgeving. De school moet een werkplaats zijn waarin gelijktijdig het gemeenschappelijke werk en individuele activiteiten kunnen plaatsvinden en moet daarom bestaan uit:

- Een gemeenschapsruimte, zo ongeveer te vergelijken met het traditionele klasseruimte, waar de kinderen vertoeven tijdens gezamenlijke activiteiten (...)
- De buiten het gebouw gesitueerde bijzondere ateliers omvatten:
 - * De natuurlijke omgeving; tuin voor groenten en fruit.
 - * De diervverzorgingsruimte voor: konijnen, duiven, guinese biggetjes, kippen, geiten.
- De ateliers in het gebouw, acht in getal, moeten, zoals bijgevoegde plattegrond aangeeft, vanuit het klaslokaal toegankelijk zijn.
- Rond de klassenruimte zijn 7 ateliers gegroepeerd van ongeveer 2x2m. Daarvan zijn de nummers 2, 5, 7 en 8 open naar het klaslokaal, terwijl 3, 6 en 4 afsluitbaar zijn.

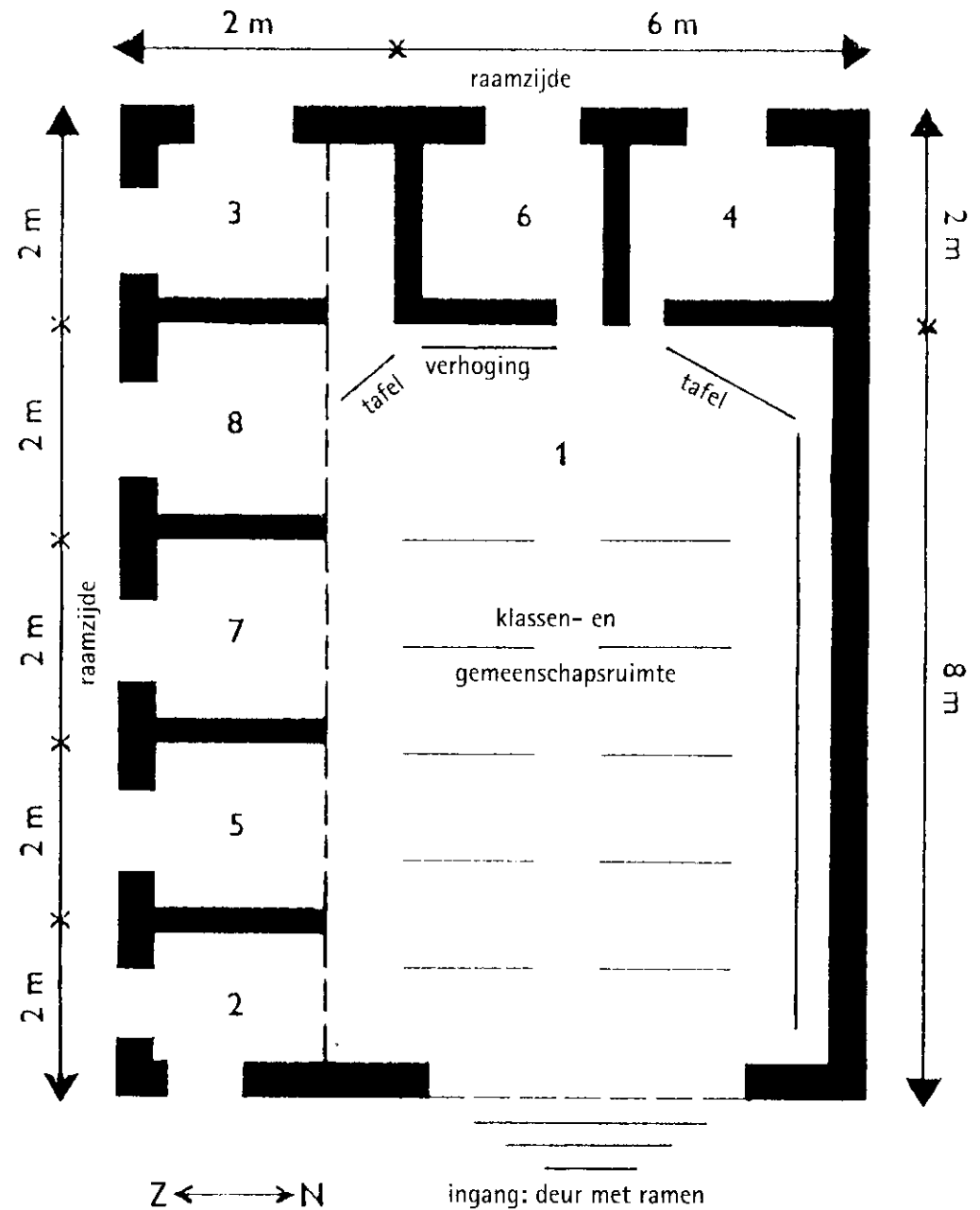
Freinet's werkplaats-ontwerp telt acht ateliers:

Vier ateliers vooral gericht op elementair handwerk, zoals:

1. Tuinarbeid en diervverzorging.
2. Smeden en timmeren.
3. Spinnen, weven, naaien, koken, huishoudelijke arbeid.
4. Construeren, repareren, techniek, handel.

Vier ateliers vooral gericht op kennisverwerving en artistieke en communicatieve vaardigheden:

5. Studeren in het documentatiecentrum.

6. Onderzoeken en proeven doen in het experimenteeratelier
7. Schrijven, corresponderen en vormgeven in het grafiekatelier.
8. Schilderen, musiceren, dansen, toneelspelen in het kunstatelier.

Voor elk atelier geeft Freinet heel precies aan wat er in elk geval aan materialen, waaronder veel door de Freinetbeweging ontworpen werkmiddelen, en instrumenten aanwezig moeten zijn.

6 De actualiteit van de freinet-pedagogie⁵⁾

We hebben nu een beeld van de school die Freinet voor ogen stond. Schetsmatig, maar voldoende om vervolgens de vraag naar de actualiteit van de freinet-pedagogie te beantwoorden. Anders gezegd:

- Wat heeft Freinet ons vandaag de dag te bieden?
- Putten wij nog steeds inspiratie uit zijn pedagogie van de arbeid?
- Wat levert de leeromgeving van Freinet op voor kinderen, ouders, leraren en scholen?

Laten we voor we dieper op deze vragen ingaan (zie hoofdstuk 4), eerst eens kijken naar praktijk en inrichting van hedendaagse freinetscholen:

- in hoofdstuk 2 het verhaal over *Klimop* in Brugge (Vlaanderen);
- in hoofdstuk 3 een collage van verschillende klassen en scholen met de inrichting van *De Rolpaal* in Blokzijl als uitgangspunt.

Noten

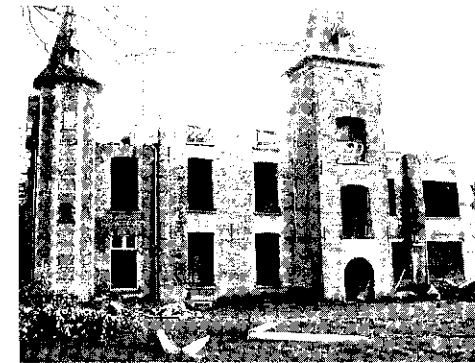
- 1) M. BOEKAERTS/P.R. SIMONS, *Leren en instructie*. Assen 1995.
- 2) C. FREINET, *Die moderne französische Schule, L'école moderne française*, übersetzt und besorgt von Hans Jörg, Paderborn 1965.
- 3) Alle citaten in deze paragraaf komen uit: MARIA MONTESSORI, *Door het kind naar een nieuwe wereld*, vertaald door A.M. Joosten, Heiloo 1941.
- 4) Deze paragraaf is een samenvatting van het gelijknamige hoofdstuk van Freinet's eerdere genoemde boek; zie noot 2.
- 5) Zie ook het artikel J. NICOLAI, *De freinetklas anno 2003* op www.freinet.nl.

Hoofdstuk 2

Van kasteel tot school

Klaas Mulder

1 Op zoek naar een inspirerend schoolmodel

de voorkant van het kasteel voor de verbouwing

Klimop is een *onafhankelijke* (in Nederland: algemeen-bijzondere) freinet-basisschool en dat wilden we zo houden, ook toen zich een huisvestingsprobleem voordeed. En daarom moesten we uitzien naar een ander gebouw. We vonden een tijdelijk onderkomen in een voormalig jongeren centrum. Niet bijzonder geschikt: klein; geen teamlokaal; veel te kleine speelplaats; een grote garage diende als klaslokaal, evenals een kippenhok... Maar onze vooruitzichten verbeterden toen *Klimop* met 70% overheidsgeld Kasteel Macieberg kocht, een gebouw op een perceel van bijna vier hectares.

de achterkant van het kasteel na de verbouwing

Het kasteel moest in hoog tempo tot een school omgebouwd worden. Met onze vroegere schoolinrichting als model: ieder zijn eigen klaslokaal en daarnaast indien mogelijk ook nog gemeenschappelijke ruimtes voor het *forum* (weekafsluiting), toneel, enzovoorts. We tekenden en maakten ontwerpen zonder te beseffen dat dit model binnen de kaders van het kasteel niet te realiseren was. En zo ontdekten we na de vakantie tot onze grote schrik dat er iets niet klopte in het ontwerp. We begonnen van voren af aan: het team en de architect; de begroting moest aangepast worden en de duur van het tijdelijk onderkomen werd verlengd.

Het *pedagogisch team* (schoolteam) ging in groepjes op onderzoek uit, dook Vlaanderen en Wallonië in, gewapend met camera's, fototoestellen, notitieboekjes. Er werden allerlei leuke ideeën gesprekkeld, maar het grote, inspirerende schoolmodel was er niet bij. Totdat één van de laatste groepjes naar de Ardennen trok en daar een fantastische kleuterschool in Henri Chapelle bezocht. Elke klas had er zijn eigen *praatronde* (kringruimte); de overige ruimtes werden gemeenschappelijk gebruikt, maar konden, indien nodig, in kleinere, akoestisch en visueel afgeschermded ruimten opgedeeld worden.

Dit gebouw nam ons mee naar een totaal andere *denkpiste*. Als we deze opzet zouden kunnen toepassen, dan zou er heel wat ruimte gewonnen zijn: één in plaats van drie rekenhoeken, drie taalhoeken, drie knutsel tafels per verdieping in het kasteel. Maar aan de andere kant: de groepsleraar zou een stuk privacy verliezen en de groep de beslotenheid van het eigen klaslokaal. De plannen werden herzien. We moesten onze onderwijskundige visie op het ideale schoolgebouw, zeg maar het pedagogisch

ruimte om je terug te trekken

iedere klas een eigen praatronde

model, bijstellen. We ontwierpen een bouwkundig model, afgestemd op het pedagogisch model en de mogelijkheden van het gebouw, ons kasteel.

2 Kinderen en ouders

De bijdrage van de kinderen

De kinderen van Klimop en hun ouders werden zeer snel ingeschakeld in het hele proces. Zo konden de kinderen hun wensen, ideeën uitwerken via tekeningen, kleiwerkjes, maquettes en andere knutselwerkjes. Deze ideeën werden in de klassen en op schoolniveau met elkaar besproken. Dat leverde heel wat op.

In trefwoorden, met betrekking tot *sfeer en vormgeving*:

- Mogelijkheid tot terugtrekken, intimiteit, rust, genieten.
- Uit het zicht kunnen zijn, eigen plek (tafel, lade, vakje, kastje).
- Alles moest kleurig, fleurig, proper en ook gezellig zijn.
- Makkelijk zitten, ook buiten.
- Veel licht, mogelijkheid tot verduisteren.
- Doorgangen, tussen klassen, tussen binnen en buiten.
- Doorkijkramen (kleuterbouw), van grote zaal naar kleinere ruimten, uitzicht-mogelijkheden (toren).
- Mooie vormen (bijvoorbeeld rond sanitair blok, ronde doorkijkgenen, de vorm van het amfitheater).

Met betrekking tot het *onderwijs* in klassen en verdiepingen:

- Instructie op een herkenbare plek voor iedere klas op iedere verdieping.
- Rekening houden met werken in hoeken.
- Iedere klas een eigen praatronde.
- Zelf dingen aanbrengen, zelf meewerken aan de inrichting.
- Overzichtelijkheid, structuur; zaken kunnen terugvinden.
- ICT: uitbreiding, intern netwerk.

En met betrekking tot *gebouw en natuurlijke omgeving*:

- Gebouw en omgeving moeten veilig zijn.
- Bereikbaar voor ouders (parkeren), voor rolstoelen, voor brandweer.
- Buiten spelen, ook bij slecht weer.
- Spannende dingen, avontuur (zowel binnen als buiten).
- Regels voor klimmen in bomen?
- Ruimte voor sport, plek om te voetballen.
- De natuur gebruiken voor lessen.

natuuronderzoek in de kasteeltuin...

.... een uitdagende leeromgeving

Uitgangspunten van de Werkgroep Macieberg

De wensen van de kinderen werden, net als die van de andere belanghebbenden, doorgegeven aan de Werkgroep Macieberg, bestaande uit personeelsleden, ouders, vrijwilligers en deskundigen, die alle ideeën bundelde en er een samenhangend geheel van maakte. En zo ontstond een inrichtingsplan, gebaseerd op een paar algemene en een grote reeks meer specifieke uitgangspunten.

De Werkgroep Macieberg kwam tot de volgende algemene uitgangspunten:

- Klimop krijgt de kans om een 'modelschool' te realiseren.
- Proberen om onze onderwijsvisie, het freinet-concept, optimaal tot zijn recht te laten komen.

De specifieke uitgangspunten hebben betrekking op pedagogische, bouwkundig-sociale en bouwtechnische aspecten.

3 Pedagogische aspecten

- Respect voor het kind – kinderen serieus nemen als gelijkwaardige partners.
- Waardering voor creativiteit.
- Eigenheid, elk kind is uniek.
- Gelijkwaardigheid van verschillende capaciteiten, van hoofd en handen, van denken en voelen.
- Aandacht voor intimiteit, rust, speelsheid.
- Warmte, nest, veiligheid.
- Zelfstandig leren denken en werken, leren kiezen, onafhankelijkheid.
- Belang van het vormen van een gemeenschap binnen de school.
- Belang van samenwerking.
- Belang van onderzoek, tastenderwijs, geen voorgekauwde leer- en ontdekkingsmogelijkheden.

een zandbak in de school

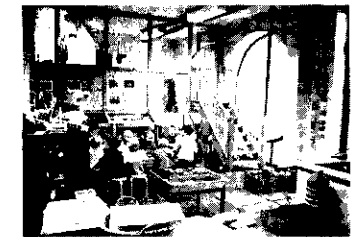

samen werken en samenwerken

- Belang esthetische vorming.
- Belang van ecologische vorming.
- Belang van lichamelijke ontwikkeling.
- Belang van naar buiten treden, je tonen, communicatie.
- Toegankelijkheid voor iedereen.
- Openheid, doorzichtigheid (in denken, visueel).

openheid

doorzichtigheid

4 Bouwkundig-sociale aspecten

- Esthetisch aspect.
- Samenwerking met natuurorganisaties voor het park.
- Kindvriendelijk (hoogtes, hanteerbaarheid, oriëntatie).
- Gezond (materialen, behandeling, stofarm, verluchting, verlichting, ...).
- Hygiënisch (afwerking, afwasbaarheid, ...).
- Uitnodigend (openheid, toegankelijkheid, contact, ...).
- Personeelvriendelijk (persoonlijke bergruimte, rust, documentatiecentrum, vergaderruimte).
- Relatie met sociale omgeving.

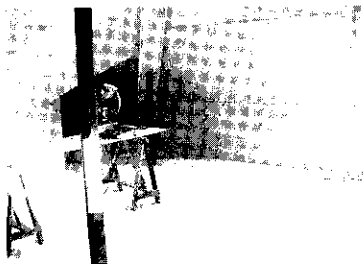
esthetische aanblik

inspirerend uitzicht

5 Bouwtechnische aspecten

- Lage onderhoudskosten.
- Duurzaamheid (geen hoge onderhoudskosten in de eerste 15 jaar).
- Lage energiekosten.
- Milieuvriendelijkheid.
- Beveiliging tegen inbraak.
- Veiligheid.
- Brandveilig.

alles geïsoleerd en mooi afgewerkt...

... dankzij meewerkende ouders

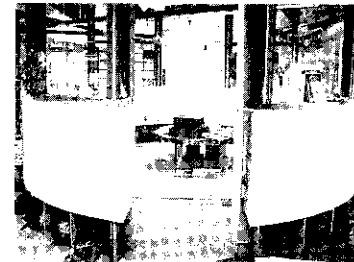
Al deze aspecten van onze pedagogisch-didactisch-maatschappelijke visie wilden we graag zien, voelen, gewaarworden in de architectuur van de school. Om overzicht te houden hebben we ze samengebracht in vijf prioriteiten:

- Flexibiliteit.
- Gelijkwaardigheid van hoofd en handen.
- Intimiteit, rust, warmte en veiligheid.
- Relatie, communicatie, openheid, toegankelijkheid.
- Presenteren van het geleerde, het beleefde.

6 Flexibiliteit

Alle verdiepingen in ons gebouw zijn zodanig ingericht, dat we zo flexibel mogelijk kunnen werken. Als schoolteam wilden we vooral niet vastgepind zitten aan een vaste (klas-) ruimte. We hebben veel gemeenschappelijke, open ruimtes die naar behoefte gebruikt kunnen worden als crea-ruimte, als stille werkruimte, forumruimte, enzovoorts.

Op alle verdiepingen zijn schuifwanden aangebracht, die naar gelang de situatie, gesloten of geopend kunnen worden. Op die manier kun je een tijdelijke (kleine of grote) ruimte creëren, aangepast aan de activiteit en je groep, zonder andere groepen te hinderen.

een 'nest'; de plek voor de praatronde..

...met daaronder opbergruimte

Ook de bekabeling is zo aangebracht dat er overal in het gehele gebouw aansluitingen voor het computernetwerk zijn, stopcontacten, e.d., en loopt door metalen goten. Computers, spots en andere apparaten kunnen waar dan ook in het gebouw geplaatst worden.

7 Hoofd en handen

Hoofd en handen moeten tot hun recht komen zonder dat dit ten koste gaat van één van beide: voor *hoofdzaken* heb je vooral rust nodig, voor *handwerk* minder. Beide moeten evenveel ruimte (niet noodzakelijk in vierkante meters) krijgen. Ook de buitenruimte mag hierbij niet vergeten worden: de kruidentuin, kampen, natuurreservaat, de zandbak, ...

buitenruimte: de kruidentuin

werkplekken voor binnenwerk

8 Intimiteit en veiligheid

Bij *rust* denken we onder meer aan:

- Gemakkelijk naar buiten kunnen; dus brede trappen, gemakkelijke doorgangen.
- Duidelijke oriëntatie in het gebouw; zo zijn de sanitaire blokken op alle verdiepingen in blauw geschilderd.

Intimiteit proberen we zo te realiseren:

- De kleine torenkamertjes worden als leeshoekjes gebruikt.
- De praatrondes op een gezellige plek, een nest voor de klasgroep.
- Een overzichtelijk, functioneel, warm documentatiecentrum.
- De vroegere wijnkelder is voor de kleutergroep ingericht als een intieme poppenhoek.

praatronde van de bovenbouw

overzichtelijk en functioneel

De vereiste *veiligheid* proberen we te bereiken door de meest recente overheidsnormen in praktijk te brengen. Dit betekent onder meer:

- Brede nooduitgangen, nodige blusapparatuur, diverse detectoren, alarmtoestellen.
- Voor de oudste groepen met praatrondes (nesten) direct onder het dak is een speciale extra uitgang aangebracht, zodat bij evacuatie iedereen naar buiten kan.
- Deuren die uitkomen op de gang, zijn voorzien van brandwerend materiaal, evenals het glas.
- Ventilatioorosters boven de deuren die voor verse luchttoevoer zorgen, sluiten automatisch bij brand.
- In samenspraak tussen school en de plaatselijke brandweerdienst is een evacuatieplan opgesteld.
- Er hebben ook al oefeningen plaatsgevonden, samen met de brandweer, die zodoende het nieuwe gebouw tot in de kleinste hoekjes leerde kennen.

9 Toegankelijkheid

Niet alleen voor de kinderen en de onderwijzensmenen maar ook voor de ouders en medewerkers wil Klimop een contactplaats zijn met alle voorzieningen zoals vergaderruimte, keuken, koffieruimte, enzovoorts. De schapenstal, het bijgebouw van het kasteel, is hiervoor omgetoverd tot een heel aangename verblijfsruimte.

de schapenstal; een aangename verblijfsruimte...

... voor ouders en medewerkers

De kelderruimte van het kasteel werd ook aangepakt. Die werd meer dan een halve meter uitgediept, zodat de ruimte nu gebruikt kan worden voor de kinderen die warm eten op school en voor de naschoolse opvang. De kelder dient bovendien als voorbereidingsruimte tijdens de forums.

De openheid in het gebouw komt op verschillende manieren tot uitdrukking. Zo zijn er door het hele gebouw diverse doorkijkjes (bijvoorbeeld door een ruit naast de deur) naar andere ruimtes, zoals het documentatiecentrum en diverse praatrondes; maar ook naar buiten naar de vijver, de kruidentuin, de speelplaats,

Naast de gewone communicatiemiddelen als telefoon en internet op iedere verdieping zijn de luchtbuizen door de kinderen ontdekt als *praatpalen*, die communicatie van buiten naar binnen en omgekeerd mogelijk maken. Een boeiende ontdekking voor veel kinderen!

Heel belangrijk voor de openheid en toegankelijkheid is de doorgang tussen groep 2 en 3 via een tussenverdieping. Kinderen van beide groepen kunnen gebruikmaken van deze plek. Hierdoor

kelderruimte voor overblijf en naschoolse opvang

luchtbuizen als praatpalen

verlagen we letterlijk de drempel die de overgang van 2 naar 3 toch vaak is. De kinderen van groep 2 komen hierdoor het hele jaar door vaak boven bij de kinderen van groep 3 en raken zo al doende vertrouwd met plaats en werkwijze aldaar.

En omgekeerd kunnen de kinderen van groep 3, zeker in het begin van het schooljaar, nog eens terug naar het vertrouwde plekje van groep 2.

10 Presentatie

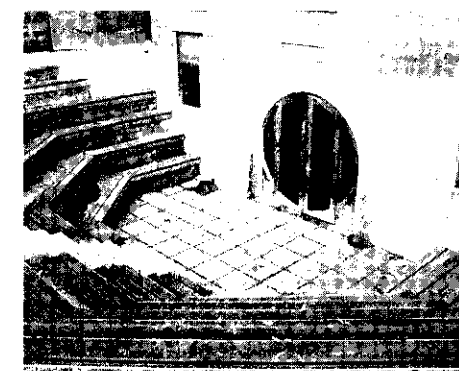
De forums (weeksluitingen) zijn een belangrijk onderdeel binnen onze schoolpraktijk. Voor de grote forums worden de kinderen, bij slecht weer, verzameld in de grote zaal. Iedere klas kan presenteren waar men op dat moment mee bezig is. Op die manier worden de ervaringen en belevingen gedeeld met de schoolgemeenschap.

Bij goed weer vinden de forums buiten in het amfitheater plaats. Die is er tijdens de verbouwing speciaal bijgebouwd. Er kunnen 250 tot 300 mensen plaatsnemen. Vanuit alle hoeken heeft men een goed zicht. Ook tijdens *De Nacht*, ons jaarlijks terugkerend festival tijdens het derde weekend in juni, wordt het amfitheater tot ieders tevredenheid, volop gebruikt.

Om de twee weken wordt er een mini-forum georganiseerd op elke verdieping. De gemeenschappelijke ruimte kan gemakkelijk en snel aangepast worden om het mini-forum zijn plek te geven.

presentatieruimte op elke verdieping en..

...buiten het amfitheater voor allemaal

11 Balans: pedagogisch en sociaal

Er is de afgelopen jaren veel gebeurd in de Klimop: van de ene behuizing naar de andere en tenslotte een vaste plek. Hoewel we nog maar korte tijd in ons kasteel hebben doorgebracht, kan een eerste tussenbalans geen kwaad.

Op pedagogisch en sociaal vlak zijn flink wat pluspunten te noteren:

- Door de openheid in het hele gebouw is er meer samenwerking op de verdiepingen. Sociaal contact is gemakkelijker tussen leerlingen en leraren van verschillende groepen. We ervaren geen 'klaseilandjes' meer. De activiteiten werken inspirerend op elkaar in.
- De uitwisseling van informatie en ervaringen gebeurt op een natuurlijke manier.
- Praktische zaken kunnen per verdieping tussendoor geregeld worden. Dat scheelt extra vergaderen.
- Het werken met diverse klassen op één verdieping is klasdoorbrekend. Kinderen van de verschillende groepen kunnen samen activiteiten plannen en uitvoeren.
- De overgang naar de volgende klasgroep verloopt soepeler. De kinderen kennen de praktijk op de verdieping en de leraren.
- Mini-forums laten goed zien waar de verschillende klassen mee bezig zijn; ze zijn bovendien gemakkelijker te organiseren en het is intiemer.
- We hebben een gezamenlijke crea-ruimte; dus geen drie schilderhoeken, drie toneelruimtes, drie kleihoeken, enzovoorts. Eén grote kast bevat al het knutselmateriaal, in materiaaldozen geordend. Dit werkt ruimtebesparend.

Hier staan wel wat beperkingen tegenover:

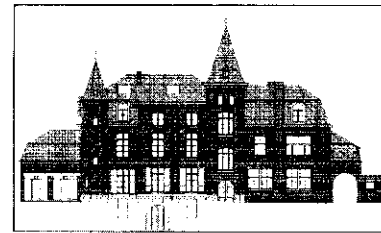
- Het zoeken naar nieuwe samenwerkingsvormen kost tijd en geduld. Dit heeft natuurlijk te maken met de schoolorganisatie, de klassenpraktijk, verschillen in aanpak tussen de verschillende teamleden.
- Tussen de verdiepingen bestaat minder contact, waardoor we niet altijd goed weten waar andere collega's mee bezig zijn of waar de moeilijkheden liggen. De zo noodzakelijke informatie-uitwisseling is een vast agendapunt op de teamvergaderingen.
- We zitten wel ver buiten de stad. Dat wordt gevoeld als een belemmering: het vergt nogal wat organisatievermogen om bussen te regelen om naar de film, toneel e.d. te gaan.

- Klimop is op dit moment nog geen buurtschool, we moeten duidelijk nog groeien. De Oostkampse inwoners kijken de kat uit de boom.

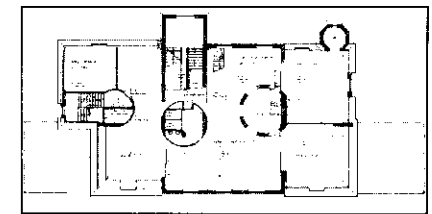
12 Balans: bouwtechnisch

Eerst weer de pluspunten:

- Een gebouw naar eigen inzicht kunnen (ver) bouwen is een grote uitdaging geweest.
- De omgeving (4 ha) biedt heel veel mogelijkheden.
- Een duidelijk herkenbaar sanitairblok.
- Goede verwarming en isolatie van het hele gebouw.
- Iedere vierkante centimeter in het gebouw is benut: opbergruimte via een luik in de praatrondes, opbergvakken aan de zijkant van de rondes, kapstokken in het sanitairblok, kelder-ruimte.
- Het amfitheater is een prachtige plek om schoolactiviteiten te delen met anderen.
- De binnenzandbak: bij slecht weer kunnen de kleuters binnen in een royale zandbak spelen. Bij goed weer wordt deze met houten balken afgesloten.

buitenaanzicht

plattegrond

Toch hebben we ook nog wel wat wensen:

- We zouden grotere akoestische, multifunctionele ruimtes goed kunnen gebruiken.
- Een van de praatrondes is rondom voorzien van glas; mogelijkheden tot auditief en visueel afsluiten is wenselijk.
- Grotere afwasbakken om materialen gemakkelijk te kunnen schoonmaken.
- Betere stopcontacten: hier en daar raken ze los!
- Stevige deurklinken die bestand zijn tegen hangende kinderen.
- Meer bergruimte!

- Een oplossing voor het ruimteverlies als gevolg van opgelegde veiligheidsnormen, bijvoorbeeld de brandgang. Bij een verbouwing moet je hier terdege rekening mee houden.
- Mooiere verlichting: aan de lelijke TL-bakken is veel tijd en geld opgegaan.
- Bredere traptreden in het amfitheater.
- Andere vloerbedekking? Het huidige zwart is mooi, maar je ziet er alles op.
- Kantelraampjes boven de grote ramen aanbrengen voor een betere ventilatie.

13 Tips

Het is erg belangrijk om een architect te vinden die affiniteit heeft met het schoolconcept en dat kan vertalen naar de schoolinrichting. Het heeft ons veel tijd en moeite gekost om onze pedagogische en ecologische opvattingen, onze ideeën over creatief omgaan met de ruimtes, op de architect over te dragen.

Het hele ontwikkelingsproces is voor het schoolteam tevens een groeiproces geweest. Individuele visies moesten samengebundeld worden, klassieke denkpatronen moesten worden losgelaten. Dit is niet altijd vanzelfsprekend verlopen. Maar door de vele ups en enkele downs zijn we er als team toch versterkt uitgekomen.

Het is heel belangrijk om ogen en oren goed de kost te geven op andere scholen. Wij hebben als team veel schoolbezoeken afgelegd; ze waren soms vermoeiend, maar vooral ook boeiend, verrijkend en inspirerend.

We hebben ervaren dat we tijdens de verbouwing de volgorde van de werkzaamheden in de gaten moesten houden. Een voortdurende controle van onze pedagogische plannen gedurende de uitvoering was noodzaak. Een ander belangrijk punt is het streng bewaken van de prioriteitenlijst zodat het schaarse geld niet opgaat aan minder belangrijke zaken.

En het allerbelangrijkste: blijf trouw aan de keuzen die je vanuit je pedagogische visie maakt. Dat loont de moeite!

van kasteel tot school

Hoofstuk 3

Daar is de lijm

Betty de Haan, Jeroen Tans, Alice Timmerman

Bij het maken van dit hoofdstuk hebben we ons vooral laten inspireren door:

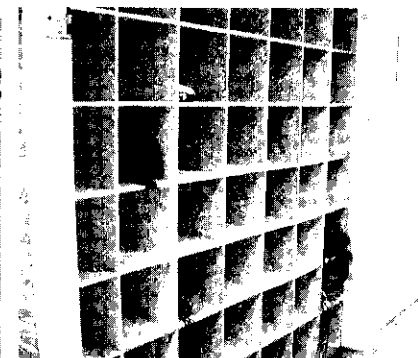
- L.BERGSMA/A.WILDERS, *Waar is de lijm? Over het inrichten van een freinetlokaal*, Freinetbrochure 1, Stichting De Moderne School, Amsterdam 1984

Verder hebben we gebruik gemaakt van:

- H.DEGROOT/M.SIMON, *Onze klas heeft wel 14 werkhoeken, over werkhoeken in een freinetklas*, Stichting De Freinetwinkel, Amsterdam 1987
- J.TANS, *Blik in de organisatie van de witte groep*, Freinetbasisschool De Bothoven, Enschede 1989

1 Jas en tas

Waar laten we al die (natte) jassen en de groeiende berg tassen? We komen in school altijd ruimte tekort en dus hebben we kapstokken en vakkenkasten het liefst al voor de tochtdeur.

2 Plattegrond

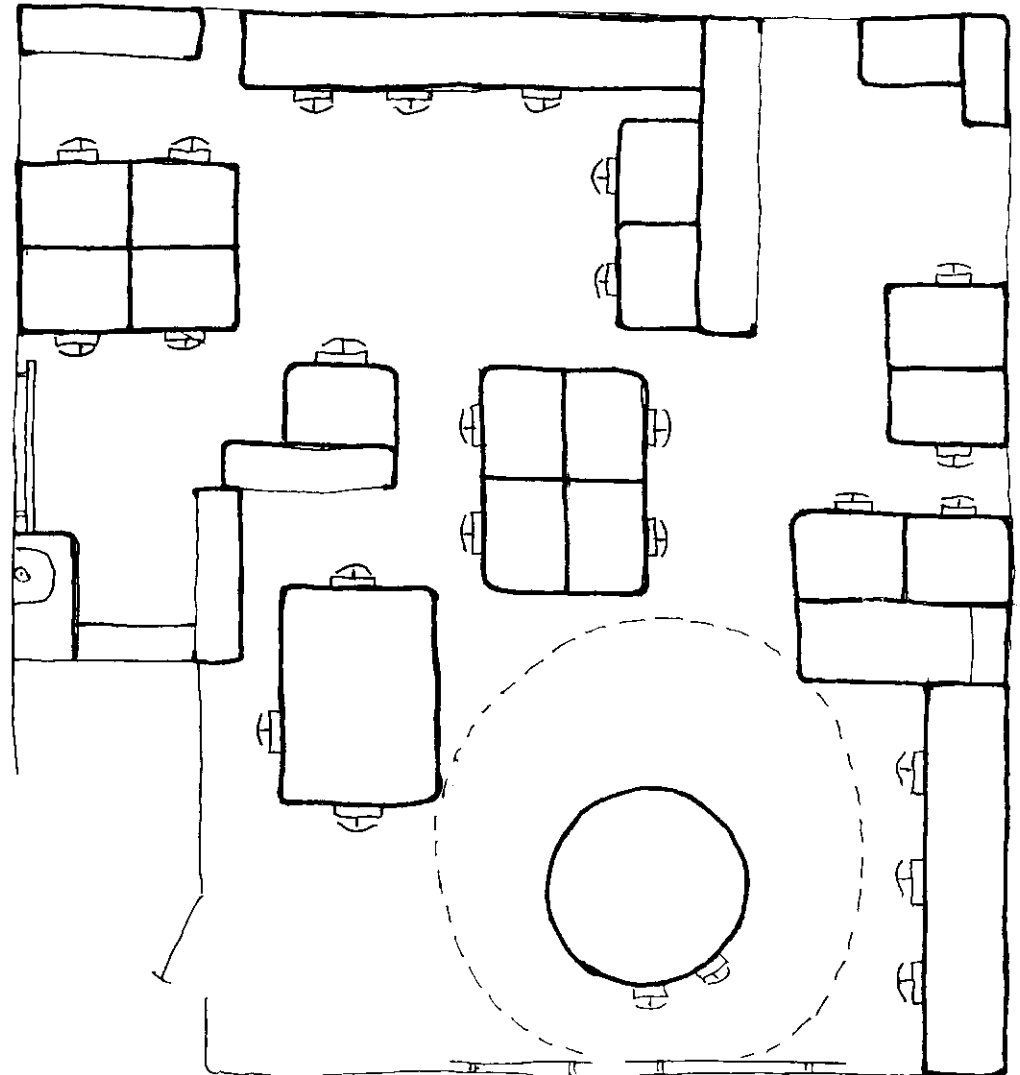
Freinetlokale verschillen van elkaar. Dat komt vooral doordat gedurende het jaar regelmatig met de kinderen over de inrichting van het lokaal en de werkhoeven wordt overlegd. Het onderwijs gaat uit van de ervaringen van de kinderen zelf, de werkelijkheid wordt de school binnengehaald. De inrichting groeit met het werk van de groep mee en is dus eigenlijk nooit af.

Een aantal werkhoeven en gereedschappen tref je in alle freinetlokale aan. Om te beginnen is er natuurlijk een duidelijke plek voor de kring. In de klassenvergadering vertellen de kinderen wat ze meegemaakt hebben, ze lezen eigen teksten voor en laten er meegebrachte spullen zien²⁾. Ze ontvangen er mensen die iets over hun beroep of hobby komen vertellen. Ook bespreken ze er de voorstellen voor het werk. De kinderen laten er zien wat ze in de werkhoeven hebben gedaan, praten er over de dingen die gebeurd zijn, ze stellen vragen over elkaars gedrag en bespreken de inrichting van het lokaal.

Het lokaal en de gezamenlijke ruimten zijn zo ingericht dat wat in de vergadering afgesproken wordt, ook uitgevoerd kan worden. Je hebt bijvoorbeeld:

- De werkhoeven waar alles onderzocht, beschreven en gemaakt gaat worden.
- Een planbord waarop staat wie in welke hoek gaat werken.
- Een tentoonstellingstafel waarop werk en meegebrachte materialen uitgesteld kunnen worden.
- Veel ruimte voor computers, omdat ze naadloos in veel freinettechnieken passen.
- Een beamer aan het plafond, aangesloten op het netwerk van de school.
- Een takenbord waarop te zien is wie waarvoor verantwoordelijk is.
- Veel plankruimte voor boeken, materialen en werk van de kinderen.
- Veel prikwallen voor gemaakt werk, voor de correspondentie en voor lijsten met afspraken.

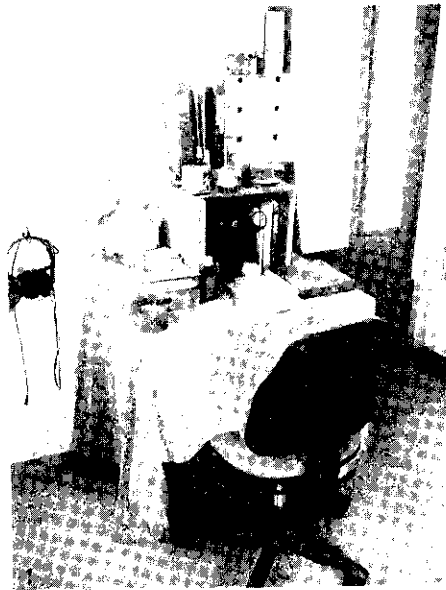
Over het algemeen worden materialen zo opgeborgen dat de kinderen ze zelf kunnen pakken en weer opbergen. En natuurlijk zijn er binnen en buiten planten en dieren, die door de kinderen verzorgd worden.

3 Ronde tafel

'De lessenaar voor de meester, die op een verhoging staat, wordt overbodig. De opvoeder zal hoe langer hoe minder ex cathedra lessen geven, of zelfs helemaal niet meer. Hij wordt vaker ingeschakeld om met de kinderen samen te werken in de verschillende hoeken van het lokaal. Haal het bureau weg waarachter Uw stoel als troon staat en waar leerlingen op hun beurt moeten wachten. Neem een eenvoudige verplaatsbare tafel, zoals die voor de leerlingen en een ruimte in een loketkast. U zult de klas met andere ogen bekijken en ook de leerlingen zullen U met andere ogen bekijken. Ze zullen aanschuiven, meer met U als mens in contact komen. Sommige lessenaars die vrijkomen kunnen dienst doen als kleine werkbanken of als expositietafels.'

Célestin Freinet.²³

4 Persoonlijke accenten

We gaan regelmatig naar winkels voor tweedehands spullen en rommelmarkten. In school staat een oude kast, een oude schemerlamp en er hangt een mooie spiegel. Persoonlijke accenten vinden we belangrijk.

Kom je materialen tegen om de kinderen uit te dagen? Je neemt opzettelijk nieuwe, 'vreemde' spullen mee en overlegt wat er aan te onderzoeken is.

5 Klassenvergadering

De klassenvergadering, die in het gebruik vaak kring wordt genoemd, is de spil van de organisatie. De kinderen leren er

- Gedachten onder woorden te brengen, ze leren er duidelijk formuleren en herformuleren.
- Luisteren en durven spreken.
- Argumenteren, discussiëren en voor hun mening opkomen.
- Zichzelf, de ander en hun omringende wereld kennen.
- Afspraken maken en zich aan regels houden.
- Overleggen en vergaderen.
- Plannen maken, organiseren en werk verdelen.
- Verantwoordelijkheid nemen, leren kiezen en daar verantwoording over afleggen.
- Samen te doen, samen te beleven, te zorgen voor een goede werksfeer.
- Verslag uit te brengen.
- Gemaakt werk te bespreken en anderen te inspireren tot nieuw werk.
- Om in een groep leiding te geven en leiding van anderen te accepteren.

6 Tentoonstellingstafel

Daphne heeft thuis in de tuin een vogelnestje gevonden. Zij laat het zien in de kring. Later op de dag gaat ze met Suus in de onderzoekshoek kijken waar het nest precies van gemaakt is. Als dat klaar is, komt het nest met een kort verslag van het werk op de tentoonstellingstafel te liggen.

7 Klassenmap

In de klassenmap (een multomap) zitten achtereenvolgens:

- De namenlijst van de kinderen met adressen, telefoonnummers en emailadressen.
- Een aantal A4'tjes voor invallers met uitleg over de school en klassenorganisatie, met een plattegrond, een verwijzing naar de schoolgids en een ontruimingsplan.
- Regels en afspraken die met de kinderen zijn gemaakt
- Op geel papier een schema met daarop bijzondere afspraken die met kinderen zijn gemaakt. De meesten bepalen zelf hun dagindeling. Voor sommigen zijn speciale aanwijzingen nodig.
- Een overzicht teken-, handvaardigheid- en drama-activiteiten.
- Een groepsoverzicht van de leesontwikkeling en enkele lees-groepjes, met wie regelmatig samen gelezen wordt.
- Een groepsoverzicht over de spellingontwikkeling waarop ook aangegeven staat welke kinderen welke onderdelen extra op de computer oefenen.
- Op blauw papier de afspraken over de klassenkrant³⁾ en de correspondentie⁴⁾.

- Op rood papier de indeling en afspraken over de schoolreis-groepjes.
- Op grijs papier houdt een van de kinderen bij welke boeken we van de bieb lenen en wanneer die terug moeten.
- Dan een hele stapel blaadjes met daarop de afspraken die elke dag in de kring of met kinderen individueel gemaakt worden.
- En tot slot, achterin, insteekmappen met kopieerbladen die regelmatig gebruikt worden.

8 Laatjes voor eigen werk

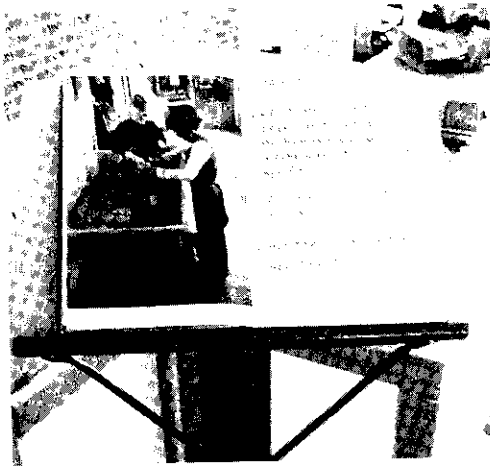
Er is een ladenkast waarin de kinderen werk verzamelen waar ze trots op zijn. Ieder kind heeft een eigen laatje.

Om de vijf à zeven weken kiezen ze daar werk uit om in hun portfolio te steken⁵⁾. Ieder kind stelt zelf z'n eigen portfolio samen in overleg met juf of meester. Dat geeft een beeld van de persoonlijke ontwikkeling van het kind. De kinderen worden in hun portfolio-gesprekken gestimuleerd zelf over hun leerproces na te denken en om voor de komende tijd nieuwe doelen te stellen.

9 Klassendagboek

Het dagboek, een groot plakboek, ligt op een zelfgemaakte standaard. Die is makkelijk verplaatsbaar en staat meestal dicht bij de deur, waar het boek bij binnenkomst gelezen kan worden.

Iedereen die iets in het dagboek wil plakken, kan het aan de kinderen geven die die dag voor het dagboek zorgen. In de onderbouw wordt aan het eind van de dag in de kring samen overlegd wat juf in het dagboek zal schrijven. Al schrijvend spreekt ze langzaam hardop uit wat er op papier komt.

- Groep 7 / 8 heeft een digitaal dagboek. De verantwoordelijke leerling maakt op een van de computers een verslag van de

gebeurtenissen van de dag en voegt illustraties toe. Dat kan een digitale foto zijn, een gescande tekening of een digitale tekening. De volgende ochtend wordt de pagina met de beamer op de muur geprojecteerd. De kring start met het voorlezen en bespreken van de pagina. Daardoor is de groep direct weer bij de les. Waar waren we gebleven? Wat moet afgemaakt worden? Wie doet dat nog even?

Vrijdag 27 september

We gingen om half negen in de kring. Het was de laatste ochtend dat we met de piraten-tekeningen bezig konden. Dus voor sommige kinderen was het hard doorwerken. Ik ging ook nog bezig met mijn tekening. Ik had hem bijna af. Wyanne, Sandra, Thom moesten ook nog even met die tekeningen bezig. Lucia en Anton gingen naar

iemand van het piratenkoor voor een interview. Ik kwam er pas laat achter dat ik het dagboek nog moest doen. Toen het pauze was, ben ik achter een computer gegaan. Ik wilde eigenlijk wel meedoen met de kinderen die gingen oefenen voor de hardloopwedstrijd. Het viel mij op dat ik alleen maar meisjes zag hardlopen. Toen de pauze afgelopen was, was er school tv weekjournaal. Dat ging over de verkiezingen in Duitsland ...

10 Dieren

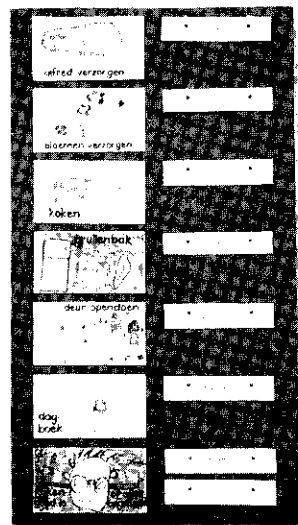
In veel freinetlokalen zijn dieren te vinden, niet alleen voor de gezelligheid maar ook om te onderzoeken. Hun gedrag wordt geobserveerd en ze worden nagetekend. Ze worden regelmatig geaaid, gewogen en gemeten. De kooien worden door de kinderen onderhouden en, als het nodig is, in de timmerhoek gerepareerd. De dieren worden door de kinderen verzorgd. Timmermaterialen, voer en andere benodigdheden worden betaald uit de klassenkas²⁾.

11 Planbord en Takenbord

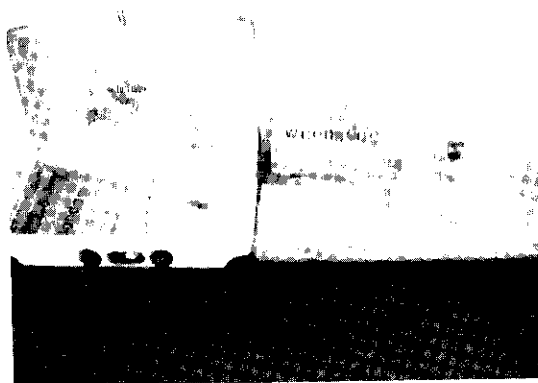
We bespreken in de klassenvergadering wie in welke hoek gaat werken. Op het planbord kunnen de kinderen goed zien in welke hoek nog ruimte is.

Op het takenbord is te zien wie deze week de voorzitter van de vergaderingen is. Wie de cavia verzorgt. Wie kijkt of alle computers zijn afgesloten. Wie voor het dagboek zorgt. Wie de leeshoek op orde houdt. Wie de muziekhoeke controleert ...

12 Weer- en datumbord

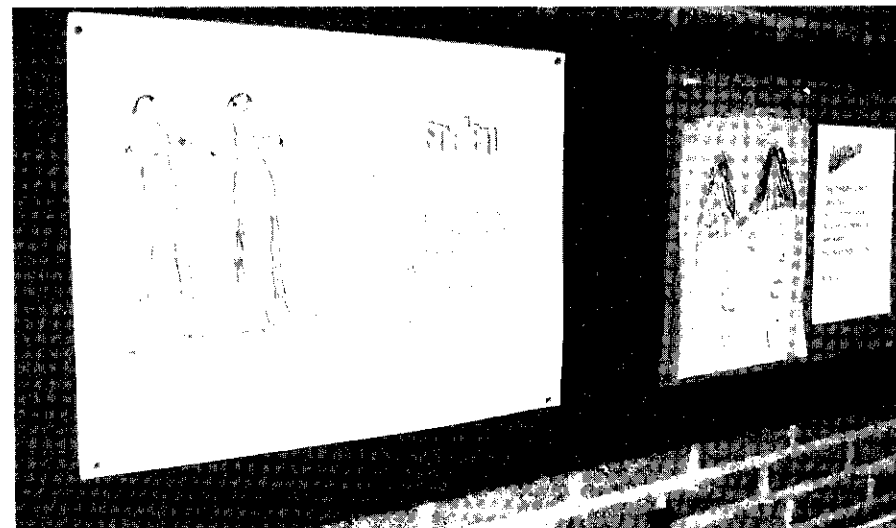
Elke morgen wordt de datum aangepast. Tijdens de pauze wordt de buitentemperatuur afgelezen en op het speciale bord aangegeven. Daarvoor zijn prachtige bordes te koop.

Toch hebben we in de klasvergadering besloten dat een groepje kinderen aan de slag gaat. Er worden voor 'de weerkoffer' eigen tekeningen gemaakt en zelfbedachte teksten geprint. Deze nieuwe kaarten worden geplastificeerd. Het is echter en vergroot de betrokkenheid bij het eigen werk.

13 Prikborden

Er zijn veel prikboards voor het ophangen van kinderwerk, voor werk van de correspondentiegroep en voor lijsten en overzichten.

Ook regels die in de klasvergadering zijn afgesproken komen op een prikboard. De functie ervan is tweërlei. Aan de ene kant wordt hiermee duidelijk aan welke afspraken iedereen zich moet houden, bijvoorbeeld op het gebied van het leven met elkaar in de groep. Aan de andere kant maakt het duidelijk dat je de regels ook samen kunt veranderen.

14 Vragen / feliciteren

Iedereen in de groep die iets goed of leuk vindt, kan een felicitatie schrijven op de muurkrant.

- Ik vind de presentatie van jullie werkstuk heel origineel.
- Die illustratie past goed bij de tekst.
- Jullie act op de weeksluiting vond ik swingend.

Het is altijd fijn om van anderen complimenten te krijgen.

Als je wat te vragen hebt of wat op een groepsgeenoot hebt aan te merken, schrijf je dat op. Altijd in de vorm van een vraag. Dat geeft de opening tot een gesprek en het vinden van een oplossing.

- Wie heeft mijn blauwe vulpen gezien?
- Waarom heb je mijn jas verstopt?
- Waarom was je wel boos op mij en niet op hem. We deden precies hetzelfde?

Leerlingen vragen groepsleden en juf naar het waarom van hun gedrag. Als ze geplaagd worden, geven ze aan waarom ze dat vervelend vinden. Er wordt uitgelegd waarom iets is gedaan en samen zoekt de groep naar oplossingen. Emoties worden onder woorden gebracht. Ze krijgen zicht op hun eigen functies en dat van anderen. Er komt duidelijkheid en begrip voor elkaars gedrag.

Als we het nodig vinden, stellen we in de klassenvergadering samen een nieuwe regel op. Eenvoudig, en omdat we hem samen hebben opgesteld, begrijpt iedereen de noodzaak ervan. Hij komt op een vaste plek op het prikbord te hangen. Regels zijn er zo weinig mogelijk. De kinderen moeten ze allemaal maar onthouden. De regels die er zijn, moeten iedereen de nodige veiligheid en duidelijkheid verschaffen.

15 Werken in hoeken

Werk staat centraal in het freinetonderwijs. Vandaar ook werkafspraken, werkstukken, werktijd, drukwerk en ... werkhoecken. Het werk moet voor de kinderen zinvol zijn, ze moeten er van genieten. Ze kiezen zelf voor het werk en weten waarom ze het doen. Leren gaat vooral via de ervaring, het zelf doen en het samen doen.

Werkhoecken zijn gedeelten van het lokaal waar kinderen zelf dingen kunnen onderzoeken en met elkaar iets kunnen maken. Aantal en soort werkhoecken verschillen nogal per lokaal en per school.

We zijn de volgende hoeken tegengekomen:

constructiehoek	rekenhoek
bouwhoek	schrijfhoek
knutselhoek	experimenteerhoek
timmerhoek	computerhoek
knip- en plakhoek	videohoek
muziekhoek	winkel
teken- en schilderhoek	kookhoek
luisterhoek	leeshoek
toverhoek	taalhoek
puzzelhoek	planten- en dierenhoek
kleihoek	toneel- en schminkhoek
kleur- en vormhoek	schooltuin
vouwhoek	studiehoek
poppenkast	drukhoek
speelhoek	meet- en weeghoek
studiehoek	tentoonstellingstafel

Een weeghoek kan langere tijd niet in beeld zijn en plotseling in de belangstelling komen, doordat een kind een zware steen heeft meegenomen. Er zullen in de loop van het jaar hoeken komen en gaan.

De meest ideale situatie is die waarin alle werkhoecken aantrekkelijk zijn ingericht en direct gebruikt kunnen worden. In de meeste gevallen zal dit vanwege het ruimtegebrek niet mogelijk zijn. Een oplossing wordt gevonden door de materialen van een hoek in een la of krat onder te brengen en dat op een plank weg te zetten.

Van tijd tot tijd staan we stil bij een hoek en letten we op de motivatie en de activiteiten van de leerlingen. Voldoet de inhoud van de hoek? Loopt het zoals we ingeschat hebben? Is er voldoende materiaal? Is er niet te veel? Is het aanbod op het niveau van de kinderen afgestemd? Kunnen ze er zelfstandig mee uit de voeten?

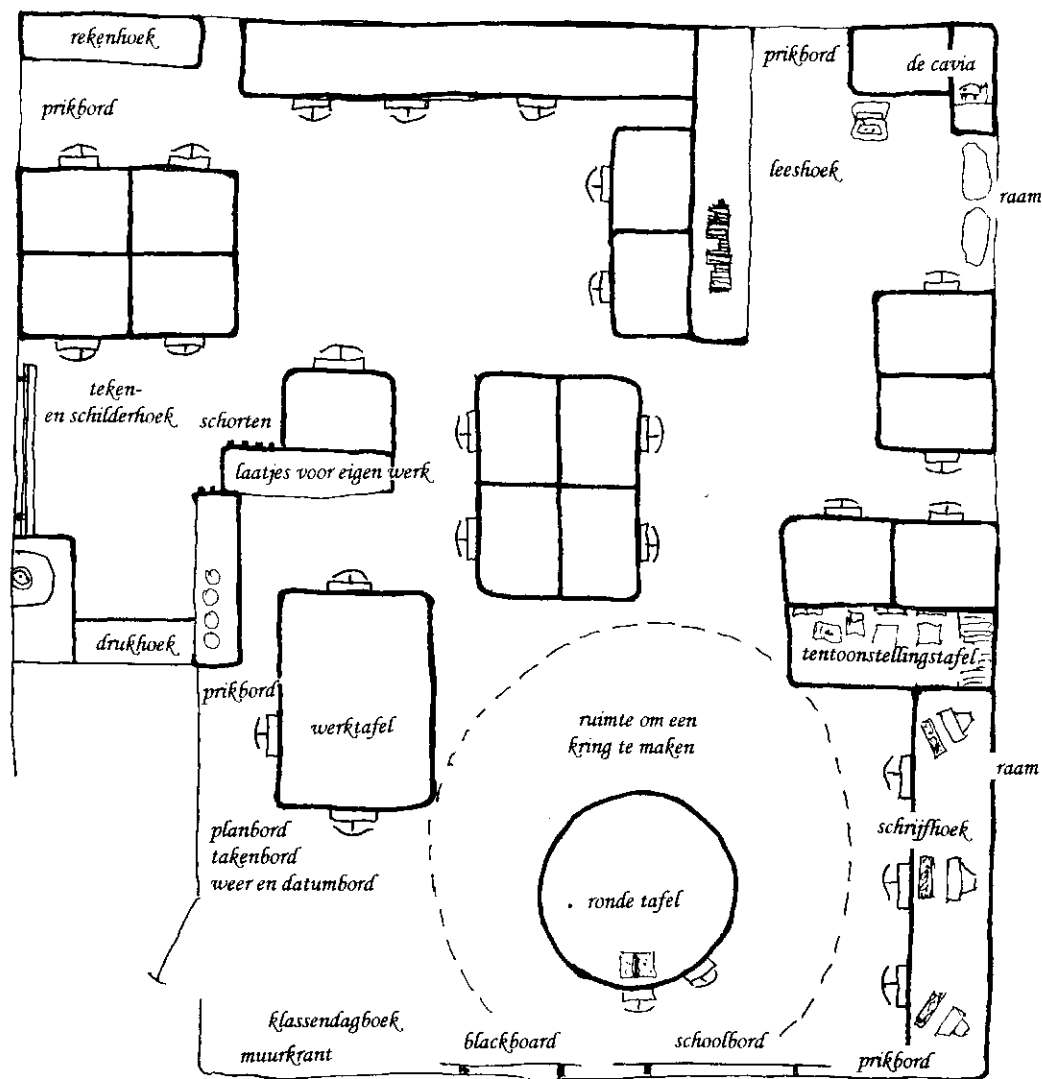
Als een hoek niet functioneert, overleggen we in de kring of die verbeterd of vervangen kan worden. Er is altijd te weinig ruimte, dus overbodige dingen kunnen eruit.

Het onophoudelijk zoeken van dingen die aansluiten bij de belevingen, zal regelmatig tot veranderingen in lokaal en werkhoeken leiden. Een aanleiding voor het kiezen van een werkhoek kan zijn:

- Een gesprek uit de kring.
- Een geschreven tekst.
- Een studie / werkstuk.
- De schoolcorrespondentie.
- Het uitproberen of onderzoeken van meegebrachte spullen.
- Iets dat voor de groep gemaakt moet worden.

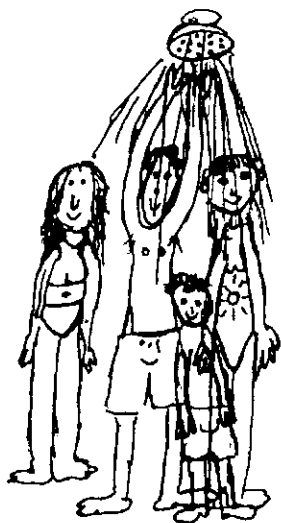
In de klassenvergadering worden de voorstellen voor verandering kritisch bekeken. Zo kan in de groep een effectief samenwerkingsverband tussen juf of meester en kinderen groeien. Bij het zelf mee inrichten van het lokaal, het gebouw en het plein krijgen kinderen het gevoel dat ze deelnemers van hun eigen groep, van de school zijn.

Enkele kinderen vinden de leeshoek maar kaal en ongezellig. In de kring wordt besloten daarin verandering aan te brengen. Er worden wat spullen mee van huis genomen, maar er zal ook gezaagd en getimmerd moeten worden. Ze besluiten om hout aan te schaffen met geld uit de klassenkas en aan de slag te gaan. Restjes verf hebben ze weer voldoende thuis staan.²¹

(Plattegrond met alle werkhoeken)

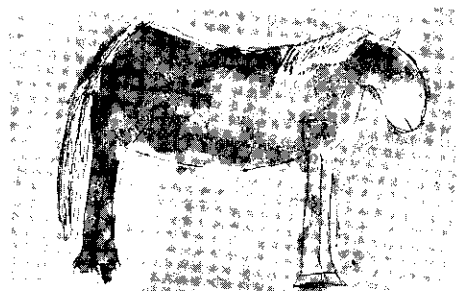
16 Teken- en schilderhoek

De meeste kinderen gaan met een van tevoren vastgesteld plan in een werkhoeke aan het werk. De verf staat klaar in 'anti-knoeipotten' met deksel. Er zijn veel kleuren gemengd. Er zijn verschillende maten kwasten en pense-len. Er liggen kleuroplossingen en doosjes met houtskool en verschillende soorten krijt.

De leerling die deze week verantwoordelijk is, zorgt dat er voldoende papier is. Daarvoor is een speciale papierkast in school, waar heel wat formaten inpassen. Het verbod is zo groot dat de kinderen ook flinke schilderijen kunnen maken.

Ter inspiratie staan er werkkaarten, boeken over kunst en multomappen met mooi werk van de kinderen zelf en van de correspondentiegroep.

17 Schrijfhoek

In een kast staan de taalspullen bij elkaar. Schrijfmateriaal, een doos waar de groep allemaal afbeeldingen in doet die met dezelfde letter beginnen. Cd-roms met eigen verhalen, versjes en gedichten. Stempelletters, legoletters, magnetische letters, voel-letters, omtrekletters, klik-klakbordjes ... Een bakje met eenvoudige recepten. Geselecteerde prentenboeken en boeken over onderwerpen waar de groep mee bezig is. Mappen met inspirerende teksten van klasgenoten. Papier en schrijfmateriaal en een magnetisch bord.

Doosjes zijn weer voorzien van etiketten en alles staat klaar voor zelfstandig gebruik.

In de hogere groepen worden de losse letters langzaam vervangen door taalschriften, mappen met teksten van schoolgenoten en correspondenten, werkkaarten, inspirerende boeken, verschillende soorten woordenboeken, het groene boekje, spreekwoordenboeken, een etymologisch woordenboek ... en computers.

Kinderen schrijven hun teksten nu steeds vaker op de computer. De printer zorgt snel voor een mooi resultaat in de gewenste layout en oplage. Het herschrijven en veranderen begint al tijdens het schrijven. Veranderen gaat heel eenvoudig en het resultaat blijft mooi. Leerlingen schrijven nu ook vaker met z'n tweeën. Samen achter het scherm blijkt makkelijker te gaan dan samen in een schrift. Verschillende leuke invallen die tijdens het werken ontstaan, kunnen worden ingepast en aan het eind maken beiden een prachtig printje om mee te nemen of om voor te lezen.

De teksten die de kinderen voorlezen kunnen weer aanleiding zijn voor nieuwe teksten, expressie, onderzoek en oefenwerk op het gebied van rekenen, grammatica of spelling. Heel geleidelijk komen er computerprogramma's beschikbaar waar kinderen gericht en in hun eigen tempo de verschillende onderdelen kunnen oefenen.

De tekst van de week hangt, voorzien van een illustratie, op het prikbord naast een poster met een mooi gedicht.

Een smerig toilet

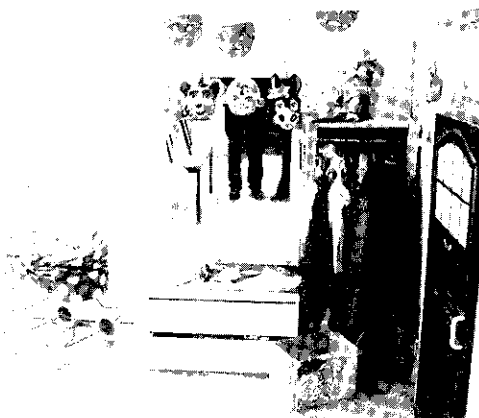
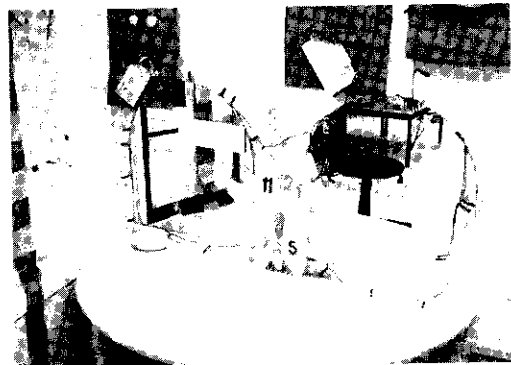
Ik was in een café en moest naar de wc. Hij was een beetje vies, maar ik dacht: "Laat maar, ik ga er wel creatief boven hangen." Toen dacht ik: "Nou ja, ik maak hem maar schoon voor de volgende." Ik stond mijn handen te wassen, toen er een heel oud mevrouwtje naar binnen schuifde. Ze ging mijn wc binnen.

Ha, zei ze, dat valt me toch weer mee.

Ha, dacht ik, eer van m'n werk.

Lucia Scholten

18 Verkleed- en schminkhoek

19 Timmerhoek

De werkbank is op kinderhoogte gemaakt door een ouder. De kinderen gebruiken afvalhout van de bouwmarkt en soms neemt iemand hout mee van huis. Timmeren maakt meestal lawaai. Daarom gebeurt het op vrijwel iedere freinetschool op de gang. Het kan een vorm van vrije persoonlijke expressie zijn of er worden werkstukken voor de groep gemaakt: een skateboardplank, een ijshockeystick, nestkastjes, een rekje om schelpen op de tentoonstellingstafel mooi neer te leggen, een boot voor in de watertafel ...

20 Drukhoek

Als een tekst in de gewenste hoeveelheid uit de printer rolt kan er een illustratie bij gemaakt worden. Met de wringer (heel goedkoop op een rommelmarkt gekocht)

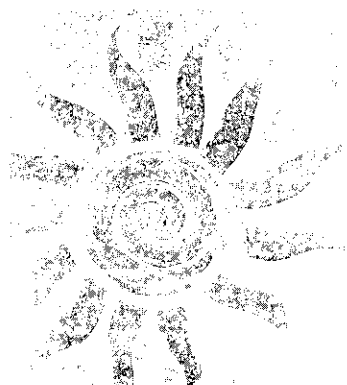
wordt er een lino-snede of kartondruk bij gedrukt. De velletjes worden te drogen gehangen aan een waslijn met doorboorde wasknijpers. Het resultaat gaat mee naar familie en bekenden en wordt opgestuurd naar de correspondentieklas.

De wringer is op een groter blad gemonteerd. Er is ruimte voor de blokprint (inkt op waterbasis), een roller en een inktplaatje.

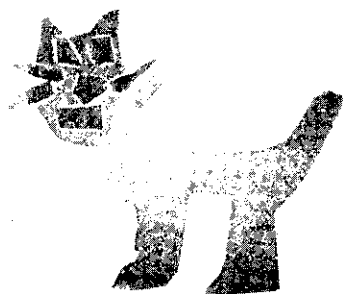
'De schoenpoetsdoos' is een handig hulpmiddel bij het sjabloneren. Je pakt de doos uit de kast, klep open en je kunt beginnen. Een kleurtje op de

omslag van de schoolkrant is vlot gemaakt. Omdat de (stencil-) inkt alleen op het papier droogt (en niet in de plastic doos), staat hij altijd direct klaar voor gebruik. In de doos zitten vier vakken voor verschillende kleuren. Is het werk klaar dan gaan de rollers er weer in, de klep dicht en de doos terug in de kast.

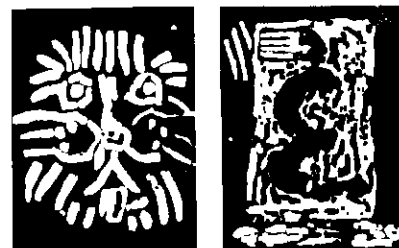
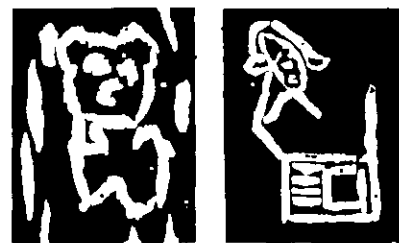
In de drukhoek staan boeken en mappen met inspirerende voorbeelden van kartondruk, linoleumdruk, sjabloondruk, stofdruk en rubberstempels. Allemaal druktechnieken waarbij kinderen op een eenvoudige manier grotere oplagen kunnen illustreren.

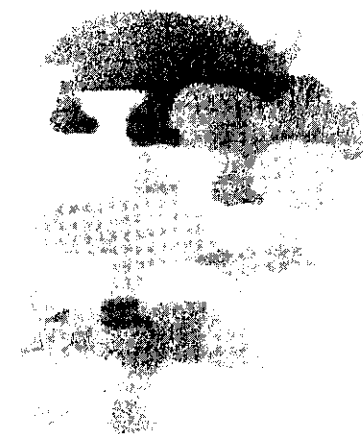
kartondruk

rubberstempel

linoleumdruk

sjabloondruk

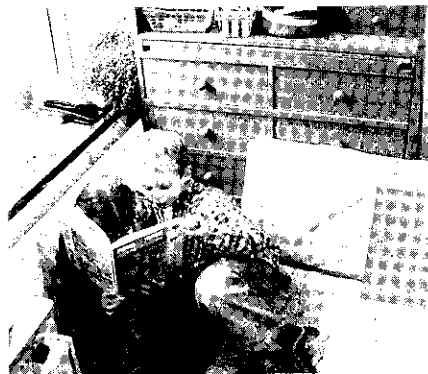

stofdruk

21 Leeshoek

In de leeshoek liggen knuffels behorend bij het boek van de week. De kaft van dat boek is gescand en een printje hangt op het prikbord naast enkele tekeningen en opmerkingen van de kinderen over het boek. Op dat bord hangen ook posters van kinderboeken. In de boekenkast staat een steeds wisselende collectie. Deze is met zorg samengesteld. Er is gebruik gemaakt van informatie van de bibliotheek en ook de kinderen hebben een aandeel in de keuze van de boeken. Het gaat om prentenboeken, informatieve boeken, zelfgemaakte boeken, fotoboeken, gedichtenbundels, rijmpjes en versjes, strips, een bak met leeskaarten, mappen met teksten van de kinderen, een krat met weekbladen, brochures en catalogi. In de kast staat afspeelapparatuur voor ingesproken boeken. Om lekker te lezen staat er een stoel of bank of er liggen kussens²⁹.

Oudere kinderen bereiden er ook hun boekpresentatie voor. Jonge kinderen kunnen al snel rustig in de leeshoek boeken kijken en lezen. Ze lezen zoveel ze maar kunnen, hoe meer hoe liever.

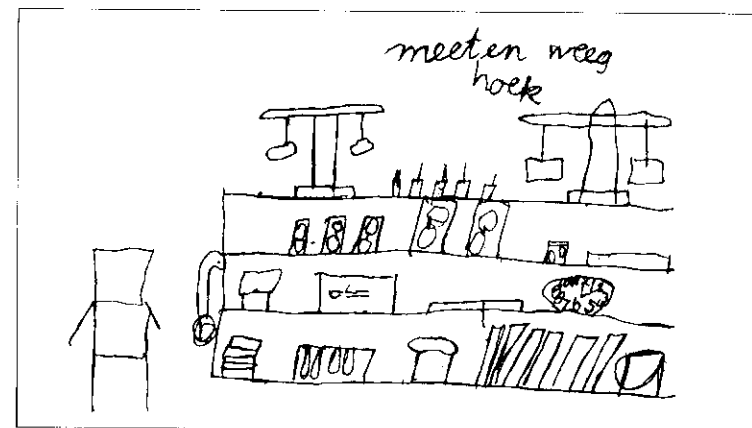
22 Meet- en weeghoek

Al het materiaal voor het praktisch meten en wegen staat op de gang in een open kast met wieltjes. Als een kind iets wil meten, pakt het de spullen uit die kast. Daar zijn meer materialen die door verschillende groepen af en toe gebruikt worden. Dat bespaart heel wat ruimte.

Op de kast staan weegschalen met gewichtjes. Op de plank eronder staan verschillende zandlopers en een personenweegschaal. Er liggen klokken, een bakje met het meetlint, een laatje met linialen en een doosje met een stopwatch. Aan de zijkant van de kast hangt het meetwiel.

Op de onderste plank staan een overloopemmer, zandlopers, tui- melaars aan een rekje. Verder zelfgemaakte werkkaarten voor

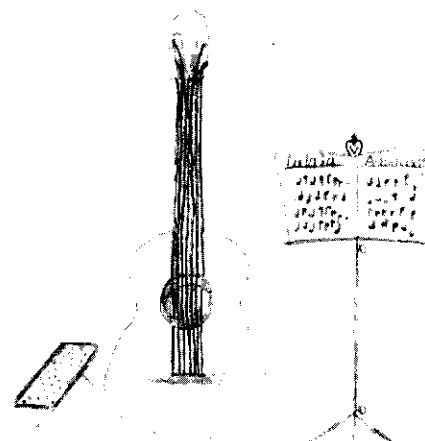
klokkijken, allerlei opdrachtkaarten voor het meten van lengte, tijd en inhoud en kaarten voor het wegen met allerlei weeginstrumenten.

23 Muziekhoek

Er is een flinke verzameling muziekinstrumenten in het lokaal. Sommige gemaakt door de kinderen, anderen door juf. Er zijn ook gekochte instrumenten. Kinderen laten in de kring aan het eind van de dag horen wat ze in de muziekhoek hebben uitgeprobeerd en geoefend.

Als een kind muziek heeft gemaakt, blijft er nog wel eens een puinhoop op de muziektafel achter. Je kan alle spullen die in het kastje of op de tafel liggen even omtrekken met een water-vaste viltstift. (Doe je dat op wit kastpapier, dan kan het later veranderd of weggehaald worden.) Zo kan iedereen in één oogopslag zien waar iets moet staan en kan de verantwoordelijke leerling snel controleren of alles weer op z'n plek ligt.

24 Rekenhoek

Alle rekenmaterialen staan overzichtelijk bij elkaar in een open kast. Heeft iemand een bepaald hulpmiddel of spelletje nodig, dan kan het makkelijk gepakt worden. Los materiaal zoals blokjes, kralen en kastanjes zitten in doosjes die van een duidelijk etiket zijn voorzien. In deze kast liggen ook de rekenschriften en rekenwerkkaarten. Alles klaar voor zelfstandig en actief gebruik.

Er liggen rekenmachines, schuifstroken, kralensnoeren, rekenrekjes, verschillende soorten breukendozen, geld, klokken en blokken van tientallen, honderdtallen en duizendtallen.

In de rekenkast staan ook de klassenkas en het kasboek. De kas is een geldkistje (voorzien van een slot). In het kasboek houdt de penningmeester bij hoeveel geld er in de kas zit en waarmee het is verdiend. De groep overlegt in de klassenvergadering wat er met het geld gaat gebeuren en de uitgaven worden weer in het kasboek genoteerd, liefst voorzien van een bonnetje¹⁰⁾.

25 Planken

Materialen die niet in de werkhoeven kunnen liggen, zijn opgeborgen in laden en bakken. Er kan van alles inzitten: EHBO-spullen, fotolijstjes, lege bakjes, scheerschium, steentjes, lappen, touw, plastic zakken ... alles weer voorzien van duidelijke etiketten. Een grote hoeveelheid rommelige dingen maken op deze manier een overzichtelijke indruk, terwijl iedereen er handig bij kan.

Op een hogere plank liggen meer persoonlijke spullen van juf. Paperassen over zaken die iets verder van de groep afstaan, maar waar zij het knap druk mee heeft. Ze gaan over team en bestuurszaken of over taken en verant-

woordelijkheden. Om al dat papier niet direct kwijt te raken en om het opzoeken makkelijk te maken, is een rekje met hangmappen handig.

26 Werktafels

Naast een grotere tafel in het lokaal staan in de hal nog meer werktafels. De ruime hal ligt centraal in de school en is een ontmoetingsplek, waar kinderen uit verschillende groepen en volwassenen elkaar kunnen helpen en samen kunnen werken. Ook de mediatheek met boeken, Cd-roms en videobanden is in de gemeenschappelijke ruimte.

Werkstukken worden op de pc's uitgewerkt. Bibliobas en internetverbinding zijn onder handbereik en presentaties kunnen met PowerPoint worden voorbereid.

Noten

- 1) Zie voor vrije teksten beschrijven en teksten bespreken de hoofdstukken 14 en 15 uit *Levend Lezen, da's de kunst*, De Reeks 3, Valthe 2001
- 2) C. FREINET, *Op weg naar een school voor iedereen*, vertaling verzorgd door de Freinetbeweging, Enschede 1988
- 3) Zie voor de klassenkrant hoofdstuk 16 uit *Levend Lezen, da's de kunst*
- 4) Zie voor schoolcorrespondentie *Wie correspondeert die leert*, De Reeks 2, Valthe 2001, en hoofdstuk 17 uit *Levend Lezen, da's de kunst*.
- 5) Zie voor portfolio hoofdstuk 6 uit *Leren kwalificeren*, De Reeks 1, Valthe 2001
- 6) Zie voor klassendagboek de hoofdstukken 12 en 13 uit *Levend Lezen, da's de kunst*.
- 7) Zie voor klassenkas *Ondernemende kinderen tellen mee*, De Reeks 5, Valthe 2003
- 8) Citaat uit *Ondernemende kinderen tellen mee* (p 17).
- 9) Zie voor leeshoek *Levend Lezen, da's de kunst* (hfdst 10).
- 10) Zie voor klassenkas *Ondernemende kinderen tellen mee*, De Reeks 5, Valthe 2003

ik zit in de leeshoek, dat
vind ik fijn. ik vind de
bloemenlampjes en de roze
gordijnen zo mooi!
ik bekijk lekker een boek.
anouk

Hoofdstuk 4

Een inspirerende leer-, werk- en speelomgeving

Rouke Broersma & Jimke Nicolai

1 De freinetschool gisteren, vandaag en morgen

In de freinetschool van vandaag herkennen we veel elementen die hun oorsprong vinden in de pedagogische ideeën van Freinet. Ook de freinetschool van de 21ste eeuw is een school die kinderen uitnodigt tot activiteit en arbeid. Nog steeds kunnen de plannen die kinderen bedenken, er uitgevoerd worden: de school is ook nu nog een werkplaats. De verhalen, beschrijvingen en de foto's van de vorige hoofdstukken tonen duidelijk aan dat er veel aandacht is voor materialen en middelen die uitdagen tot zinvol werk.

Toch zijn er ook behoorlijke verschillen tussen de freinetschool van nu en die van toen. De oorspronkelijke werkhoeven en ateliers kenmerkten zich door de nadruk op het ambachtelijke werk. Dat is nu minder het geval, hoewel drukhoeken, timmerhoeken, schooltuinen, schilderhoeken nog altijd getuigen van aandacht voor 'handwerk'.

Daarnaast spelen op de hedendaagse freinetscholen computers en de nieuwe media een grote rol. Dat is bepaald geen breuk met het verleden, maar een logische uitwerking daarvan: de loden letters en de drukpers van toen zijn vervangen door de tekstverwerker en laserprinter van nu; naast het opbergstelsel van het documentatiecentrum is er de zoekmachine op internet; naast klassenkrant en klassenbibliotheek zijn er nu ook de digitale werkstukkenkast (www.dwk.nl) en de eigen website; naast het schrijven van 'echte' brieven aan de correspondentieklas kunnen we nu ook chatten en e-mailen.

Een ander opmerkelijk verschil betreft de aandacht voor spel en viering. In de pedagogiek van Freinet kwam dit aspect minder nadrukkelijk aan de orde, terwijl er in alle freinetklassen nu veel meer aandacht is voor het spelende kind.

2 De denkende, werkende en spelende mens

Hoe verschillend ook in uitwerking en praktijk, over de helende, vormende en emanciperende waarde van zinvolle arbeid waren Freinet en Montessori het volstrekt eens; beiden wezen de scheiding van hoofd- en handarbeid af; beiden zagen werk als de kern van het leerproces.

Was het ideale mensbeeld van de 19de eeuw te vangen in het begrip homo sapiens, de denkende mens, Montessori typeerde de ideale twintigste-eeuwse mens liever als de homo laborans, werkende mens. En Freinet dacht daar niet anders over. Maar, zo kunnen we ons anno 2005 afvragen, waar blijft in dit verhaal de homo ludens, de spelende mens van Huizinga en later de provocatiebeweging?¹⁾

Freinet trok een duidelijke grens tussen arbeid en spel: *het kind heeft van nature geen behoefte aan spel; alleen aan werk, dat wil zeggen de organische noodzaak het levenspotentieel te gebruiken voor een individuele en tegelijk sociale activiteit, met een volkomen begrepen doel, binnen de mogelijkheden van het kind, die een verscheidenheid aan reacties biedt, zoals vermoeidheid – rust, opwindende kalmte ...*²⁾

Deze ogenschijnlijk radicale afwijzing van het spel ligt ons vandaag de dag wat zwaar op de maag: hoe kan een pedagoog het kinderspel afwijzen ten gunste van arbeid, werk?

In de eerste plaats moeten we bedenken dat Freinet hier met spel vooral bedoelt: de behoefte om vrije tijd te vullen, om te ontsnappen aan de geestdodende fabrieksarbeid, het spel als roes (*jeu-hasjish*), als afleiding, als ontspanning. In zijn visie is ècht werk nu juist niet geestdodend, maar inspirerend en opwekkend; een aangename vorm van inspanning die geen pseudo-ontspanning of een spel om effe bij te komen nodig heeft.

Daarom zocht hij naar vormen van werk, die als plezierig en zinvol werden ervaren, activiteiten die zowel boeiend en spannend als verrijkend en inzichtgevend waren. De strakke scheiding tussen hoofd- en handarbeid moest daarbij worden doorbroken. Ook in de school. Kleine kinderen vinden het prachtig om echt de tafel te dekken of met een echte zaag een plank echt door te zagen. Jonge kinderen gaan niet enkel teksten schrijven en corrigeren maar ook vormgeven, drukken en verzenden. Denken en doen. Zinvolle, doelgerichte arbeid.

In wezen gaat het bij Freinet om verzet tegen een maatschappij van brood en spelen, met spel als opium voor het volk, omdat hij, daarin een vorm van uitbuiting, van klein en dom houden zag.

3 Spel en spiritualiteit in de werkplaats?

Maar kan en mag spel geen doel in zichzelf hebben, zullen veel hedendaagse onderwijsmensen tegenwerpen? Mag er ook nog zoiets als kinderland zijn? Politieagentje spelen, speelgoed, blokken, autootjes, de game-boy, de poppenhoek. Moet alles wat kinderen in school doen functioneel zijn, gericht op het doel: kinderen opvoeden tot competente, harmonische mensen? Of misschien nog scherper gesteld: kan spel, bedoeld of onbedoeld, niet ook bijdragen aan een evenwichtige persoonlijkheidsontwikkeling? Moeten kinderen altijd in de weer zijn? Moet alles nuttig en zinvol zijn? Mag je ook eens even helemaal niks doen, of je verliezen in een volstrekt nutteloos spelletje?

Bovendien, van en door spel kun je heel veel leren. Op school winkeltje-spelen, postkantoortje spelen, Freinet zou het flauwekul vinden, en terecht: ga naar de winkel, ga echt corresponderen en maak een excursie naar het postkantoor. Maar gezelschapsspelletjes als *Mens-erger-je-niet* daar kun je een boel van leren: sportiviteit, tegen verlies kunnen, maar ook spelenderwijs leren snel zo'n speelbord te overzien, tellen, dobbelstenen lezen. Ook tegelijk spannend en leerzaam zijn denksporten als puzzelen, dammen, schaken, combinaties van spel en taal in taalspelletjes, aftelversjes.

En niet in de laatste plaats, net als het voorleesuurkje kunnen samen spelen en spelletjes doen sfeer, saamhorigheid, gezelligheid, warmte teweegbrengen. Iets van gemeenschapsbesef, van samen meer zijn dan de optelsom van alle enkelingen. Dat besef kan voelbaar aanwezig zijn bij een andere vorm van spel: dramatiseren, toneelspel, de afscheidsmusical. Het speelt zeker ook een rol in min of meer vanzelf gegroeide en telkens terugkerende rituelen tijdens de verjaardagsviering van kinderen of van de groepsleider; maar ook in gemeenschappelijke vreugde als een moeder het pasgeboren broertje van Marjan komt laten zien en in het verwerken van gedeeld verdriet als de cavia doodgaat of verzet en opstandigheid als een klasgenootje het land uitgezet wordt.

Intense vreugde, feest vieren, rouwen en troosten, geboorte en dood, komen en gaan - hier raken we aan de diepste levensvragen. Hoe stellen we die? Hebben we antwoorden? Is er ruimte voor spiritualiteit in de werkplaats?

4 De school-woonkamer van Petersen

Anders dan bij Freinet hebben spel en viering, dus spiritualiteit, een vaste en wezenlijke plek binnen het jenaplan-concept gekregen. Anders dan bij Freinet, in wiens schoolwerkplaats we de contouren zien van een ideale maatschappij-in-een-notendop, is Peter Petersen's ideale school als een leef- en werkgemeenschap vooral geïnspireerd op het gezinsleven:

De schoolwoonkamer is een, nee méér, het is het middel bij uitstek voor zedelijke en sociale vorming, voor orde in de volle zin des woords. Hetzelfde geldt voor de onderwijskundige kant van de school. Ook op dat punt gaat de schoolwoonkamer ver boven het klaslokaal uit, want een kind leert daarin temidden van een wereld die veel van het gezinsleven weg heeft....¹⁾

Dat wil niet zeggen dat de school een imitatie van het gezin of de schoolwoonkamer een imitatie van de huiskamer kan zijn: een gezin is immers vooral een leef-, de school een leef- en werkgemeenschap. Daar krijgen Petersen's zeven basisactiviteiten gestalte, drie individuele: bidden/mediteren, denken, experimenteren, en vier sociale: gesprek, spel, werk en viering. Gezin en school zijn niet identiek, net zomin als de relatie tussen ouders en kinderen en die tussen groepsleider en kinderen; gezin en huiskamer zijn wél het model voor school en klaslokaal.

De inrichting van de schoolwoonkamer is een onmisbare voorwaarde voor de vorming van een gemeenschap, een stamgroep. Petersen gebruikt in dit verband de term voorbereiding (vergelijkbaar met Montessori's *voorbereide* omgeving) van het onderwijs door schoolteam en groepsleiders.

Anders gezegd, het scheppen van voorwaarden voor goed onderwijs; dat houdt in: pedagogische situaties die kinderen uitnodigen tot keuzen maken, inzake verantwoordelijkheid dragen en verantwoording afleggen, creatief en ontdekkend bezig zijn, komen tot zelfinzicht. Dat vraagt van de groepsleider om uitdagende situaties op te roepen in groepering, weekplan, werkmiddelen, inhouden, groepsregels en vanzelfsprekend ook in de

inrichting van de ruimte, de schoolwoonkamer.

Die ruimte, de leeromgeving, lijkt op die van thuis. Er is bijvoorbeeld veel meer bewegingsvrijheid dan in een gewoon klaslokaal en iedereen is mede verantwoordelijk voor beheer en onderhoud. Het vertrek moet dan ook overzichtelijk en daardoor gemakkelijk te beheren zijn: alles heeft een eigen, duidelijk herkenbare en functionele plek. De school is weliswaar een leef- en werkgemeenschap, maar een schoolwoonkamer is geen werkplaats: schaaftank en gereedschappen horen er niet thuis; die staan in een andere ruimte.

Maar het allerbelangrijkste is wel dat de schoolwoonkamer-gedachte leeft bij groepsleider en kinderen:

.....liefde voor de schoolwoonkamer, voor de mensen, de dingen en wat daar gebeurt, dat is het belangrijkste van alles en geldt als basisvoorwaarde om waardevol samenleven in stand te houden. Daarom is het van fundamenteel belang om een echte woon- en leefruimte voor de groepen leerlingen te creëren; het mag niet alleen maar alsof zijn: we moeten de moed opbrengen om de leerlingen het lokaal werkelijk toe te vertrouwen, aan hen uit te leveren; om er vorm aan te geven, erin te wonen, het schoon te maken, te veranderen, enzovoorts.

5 De nieuwe media in de werkplaats

In freinetklassen wordt nog steeds gedrukt, zij het dat limograaf en drukpers nog maar sporadisch gebruikt worden of volledig zijn vervangen door de tekstverwerker. Moeten we dat betreuren? Als er één pedagoog uit de eerste helft van de 20ste eeuw positief stond tegenover modernisering en de nieuwe technologische vindingen en de nieuwe media van zijn tijd, dan Freinet wel. De inventaris van zijn ateliers spreekt voor zich: naast typische ambachtsgereedschappen ook motoren (om te demonteren), electromotor, elektrische naaimachine, filmcamera, fotocamera, doka-apparatuur, projectie-apparaat, platenspeler. En vandaag de dag horen daar vanzelfsprekend de computer, printer, beamer en internet bij.

Het ging Freinet hierbij vooral om het leren doorzien van moderne apparaten. Die moesten inzichtelijk worden voor kinderen. Met als achterliggende gedachte: de mens mag geen slaaf worden van de machine. Echt werk, dus ook op school, kenmerkt

zich door het samengaan van doen en denken en is doelgericht. Die manier van werken ervaar je niet in de fabriek aan de lopende band, maar wèl in de werkplaats van de ambachtsman. Ook het werken met computers en tekstverwerkers kan ambachtelijk zijn. Als het maar een beroep doet op het maken, ontwerpen, scheppen, en niet op downloaden, kopiëren, plakken en consumeren.

Anders gezegd, de klas moet wèl een werkplaats blijven. Druktechnieken moeten niet verdwijnen maar krijgen een nieuwe functie. In Freinet's klas stonden ze in het grafiek- en communicatiestudio (zie hfst 1.5); daar werden klassenkrant en albums in veelvoud gedrukt. Voor deze reproductiefunctie hebben we nu tekstverwerker en printer. Druktechnieken kunnen nu een plaats krijgen in het kunststudio, het atelier bij uitstek waar maken, scheppen, expressie, esthetiek en arbeid worden gerealiseerd. En dat is nodig in een samenleving die echtheid, ambachtelijkheid en creativiteit uit het onderwijs dreigt te weren ten gunste van nog meer training voor weer een toets.

6 De virtuele werkelijkheid in de werkplaats

De pedagogie van de arbeid beoogt leren door en voor het werk. Leren in de zin van: bevatten, er greep op krijgen, vaardigheden verwerven om je te kunnen redden in het leven en het je eigen maken van de daarvoor benodigde kennis en inzicht in de wereld om ons heen. Het directe contact met de natuurlijke en maatschappelijke werkelijkheid is daarbij onontbeerlijk en daarom: natuuronderzoek, veldonderzoek, excursies naar werkplaatsen en kunststudio's.

In dat opzicht zijn de nieuwe media verleidelijk en zo gemakkelijk. Je hoeft de deur niet meer uit: digitaal museumbezoek, zoeken op internet, via de elektronische snelweg racen door de virtuele werkelijkheid. Bespaart een hoop gedoe. Dat wel. Maar *Voor het krijgen van informatie kunnen verschillende bronnen geraadpleegd worden. Er wordt veel in het werk gesteld om ons te laten geloven dat het gebruik van internet als informatiebron een geweldige verrijking voor het kind en de leraar is. Misschien is die uitspraak iets te voorbarig. Voor primair onderwijs geldt zeker het advies zo dicht mogelijk bij de authentieke bron te blijven als dat kan: op bezoek bij de boer om de melkrobot te bekijken, onderzoek*

verrichten naar het rioolstelsel met een ouder die daar zijn brood mee verdient, de rietdekker in de klas uitnodigen, de brandbaarheid van textiel onderzoeken, Niets maakt meer indruk en beklijft beter dan deze 'echte' ervaringen. [.....] Maar vaak lukt het niet de oorspronkelijke bronnen te raadplegen. Dan wordt er gebruik gemaakt van boeken, video, Cd-rom ofinternet".

7 Ruimte voor vernieuwing

Freinet's pedagogie van de arbeid is vernieuwend en vernieuwt zichzelf, sluit zich niet in zichzelf en het eigen gelijk op. Zij is niet in de eerste plaats ideologisch bepaald maar heeft heel duidelijk een materiële basis. Praktisch betekent dat bijvoorbeeld: levensrecht of functioneel taalonderwijs in je klas of school bereik je niet door een leerplan te schrijven, maar door een drukpers (en nu dus tekstverwerker en printer) aan te schaffen en die te gebruiken.

De freinet-pedagogie is on-dogmatisch en biedt freinetwerkers de ruimte om hun werkwijze bij te stellen, als dat nodig is om te bereiken dat kinderen effectief kunnen werken, en volledig op kunnen gaan in hun werk en spel; naast zinvol werk is er nu meer aandacht voor viering en spel. Nieuwe media komen in de plaats van oude leer- en werkmiddelen en leveren nieuwe mogelijkheden op.

En dat is geheel in lijn met Freinet's opvattingen over theorie en praktijk. Zijn eigen onderwijsopvattingen vonden zijn oorsprong in de praktijk van alledag; die opvattingen toetste hij aan die van anderen, verdiepte hij door studie tot een open theorie, die in de praktijk haar waarde moest bewijzen en bijgesteld kon worden. Proefondervindelijk, onderzoekend of het anders en beter kan, zoals een kind leert met vallen en opstaan.

Die eigenschap van tastenderwijs verder (willen) komen (*tâtonnement expérimental*), die volgens Freinet typerend is voor het leren van kinderen, is kenmerkend voor het concept: niet absoluut en totalitair maar open, tijdbepaald en ruimte biedend voor vernieuwing, telkens opnieuw.

Noten

- 1) De beroemde Nederlandse cultuurhistoricus Johan Huizinga publiceerde het gelijknamige boek, *Homo Ludens*, in 1938. Deze term werd nieuw leven ingeblazen door de provo- en kabouterbeweging van de jaren zestig. Met ludieke acties hielden zij de productie-consumptiemaatschappij een spiegel voor.
- 2) De Freinet-citaten in deze paragraaf komen uit A.RASKER, *De Freinetbeweging, een halve eeuw ervaring in onderwijsvernieuwing*, Stichting De Moderne School 1980
- 3) De Petersen-citaten in deze paragraaf komen uit C.BOTH/ D.SCHERMER, *Van klaslokaal naar school-woonkamer*, Hoevelaken (CPS), 1983 (nr 6 van *Leren en onderwijzen in Jenaplanscholen*).
- 4) J.NICOLAI, *Kennis en werkstukken maken. Het gebruik van internet bij wereld-oriëntatie op de basisschool*, De Reeks 4, Valthe 2003 De Freinetbeweging

Hoofdstuk 5

Tips

Jeroen Tans

Tips bij het werken aan de inrichting van het lokaal

- Ga in de vakantie eens in het kale, lege lokaal zitten. Hoeveel leerlingen komen er dit jaar in de groep. Waar komt de kring? Hoeveel ruimte hebben de zitplekken nodig en zijn er losse leerlingentafels of groepstafels? Met welke werkhoeken start je? Welke hoeken zijn er? Welke mis je? Maak je de afscheidingen zo hoog dat de leerlingen er achter verdwijnen, waardoor ze ongestoord kunnen werken? ...
- Teken een plattegrond van je klas. Knip losse elementen uit en experimenteer eens op papier.
- Vind je zelf de klas gezellig, mooi, uitnodigend? Je kan sfeer maken met behulp van verschillende materialen:
 - * het verven van kasten kan de sfeer duidelijk mee bepalen;
 - * verlichting;
 - * een lekkere leesbank, een luie stoel, een spiegel;
 - * grote gekleurde lappen;
 - * eigen, persoonlijke spullen;

Een sfeer van veiligheid en geborgenheid is een basisvoorwaarde waardoor de leerlingen zich goed kunnen voelen in het lokaal. Het is een prima start van het werk, waardoor ze ongeremd en helemaal in hun werk op kunnen gaan, zich optimaal kunnen ontwikkelen.

- En als het jaar begonnen is, ben je er niet. Loopt het zoals je ingeschat hebt? Nee, natuurlijk niet. Sta op geregelde tijdstippen stil en observeer de motivatie en de activiteiten van de leerlingen in de verschillende hoeken. Is het materiaal uitdagend en sluit het aan bij de beleving?
- Laat leerlingen regelmatig hun mening geven over een hoek. Probeer de hoek zelf eens te bekijken met de ogen van kinderen. Hoe hoog ga je bijvoorbeeld met het wegzetten van materialen en ophangen van illustraties?

- We vragen ons af wat de kinderen deze week aanspreekt, wat houdt hen bezig, welke vragen stellen ze zich, wat zet hen aan tot actie, praten en denken en hoe kan ik daar met een aanbod van materialen, activiteiten en thema's op aansluiten?
- Wat nemen ze mee van huis en wat doe je daar na de kring verder mee? Is het wat voor een hoek? Het steeds weer zoeken naar dingen waar leerlingen enthousiast op reageren, die aansluiten bij hun belevingen, kan tot veranderingen in je lokaal en werkhoeven leiden.
- Voldoet de vulling van de hoeken?
 - * Is er voldoende materiaal?
 - * Is er niet te veel?
 - * Wat wordt veel gebruikt en wat zelden?
 - * Is het aanbod op het niveau van de kinderen afgestemd?
 - * Kunnen ze er zelfstandig uit de voeten?
- Soms zijn kinderen uitgekeken op het standaardaanbod in een hoek. Betrek ze vooral bij het vullen en verbeteren er van. Zoek met de groep naar het actieve gebruik van de hoeken. Bespreek het in de kring als je vindt dat er bijgestuurd kan worden.
- Probeer gebruik te maken van verplaatsbare elementen. Hierdoor kan het lokaal flexibeler aangepast worden aan de behoeften en de belangstelling van de kinderen.

van duidelijke etiketten voorzien? Het kan ook helpen om een afbeelding op de kast aan te brengen, zodat de kinderen de materialen makkelijk kunnen vinden en terugzetten.

- Het is handig als elke hoek zodanig is ingericht dat de leerlingen zelf een duidelijk overzicht hebben over de beschikbare materialen. Daarom zijn er veel kasten (waarvan deuren weggehaald zijn), rekken en planken.
- Wat zou er in het licht van die zelfstandigheid en werkmotivatie kunnen verbeteren aan de aankleding of aan de inrichting van een werkhoeven? Zijn laden en doosjes bijvoorbeeld

- Als een hoek niet meer functioneert, overleg dan of die niet beter vervangen kan worden. Er is altijd te weinig ruimte. Dus overbodige dingen eruit.
- Vraag hulp aan ouders voor het verzamelen van materialen en het vervaardigen van bepaalde leermiddelen. Een vraag in de klassenkrant doet soms wonderen.
- Loop eens bij een collega binnen en leg je vragen aan elkaar voor.
- Ga kijken op andere vernieuwingscholen.

Leerlingen brengen veel mee en hebben zelf veel ideeën, zeker als ze ontdekken dat met hun eigen ideeën regelmatig wat gedaan wordt. We gaan zelf op zoek naar dingen die kansen bevatten voor actief en zinvol werk. We proberen actief en bewust voeling te krijgen met wat er bij de leerlingen leeft.

- Denk eens aan winkels voor tweedehands spullen en rommelmarkten om een oude kast of een mooie schemerlamp te kopen. Zie je materialen of activiteiten om het aanbod uit te breiden? Hebben ze een meerwaarde? Wat is (mogelijk) het effect ervan op leerlingen?

Colofon

Tekst

Rouke Broersma, Klaas Mulder, Jimke Nicolai, Jeroen Tans

Tekstbijdragen

Betty de Haan, Alice Timmerman.

Illustraties, foto's, kinderwerk

De Bothoven (Enschede), De Fonkelsteen (Zaltbommel), Klimop (Brugge), Menno van Coehoornschool (Leeuwarden), De Malshoop (Noordhorn), Nieuwe Regentesseschool (Utrecht), Pabo De Eekhorst (Assen), De Regenboog (Malden), De Rolpaal (Blokzijl), De Toermalijn (Den Horn), De Windroos (Wijk bij Duurstede).

Eindredactie

Rouke Broersma

Beeldredactie

Jimke Nicolai, Jeroen Tans,

Vormgeving

Thea Vermeiren

Druk

Henk Bartelds

Uitgave

De Freinetbeweging, Valthe 2004

Vlintweg 7, 7872 RE Valthe

0592 – 514382

info @freinet.nl

www.freinet.nl

ISBN: 90-70961-25-3

BOX Architecten bv

BOX Architecten bv is gespecialiseerd in het ontwikkelen van nieuwe concepten. Bij de ruimtelijke vertaling van de wensen van de opdrachtgever wordt gezocht naar een concept waarbij flexibiliteit en optimaal ruimtegebruik voorop staan. In dit proces staat de beleidsvisie van de opdrachtgever centraal.

De projecten worden van stedenbouwkundig plan tot en met de inrichting/aankleding door ons uitgewerkt en begeleid. Daarnaast wordt onder onze supervisie veel aandacht besteed aan klimaat, akoestiek en veiligheid. Hierdoor wordt een maximale kwaliteit gehaald in het eindresultaat. Met name op het gebied van klimaatbeheersing, veiligheid en bijvoorbeeld kleurgebruik hebben wij uitgebreid ervaring opgedaan bij de ontwikkeling van Indoor kinderspeelplaats KidZcity te Utrecht.

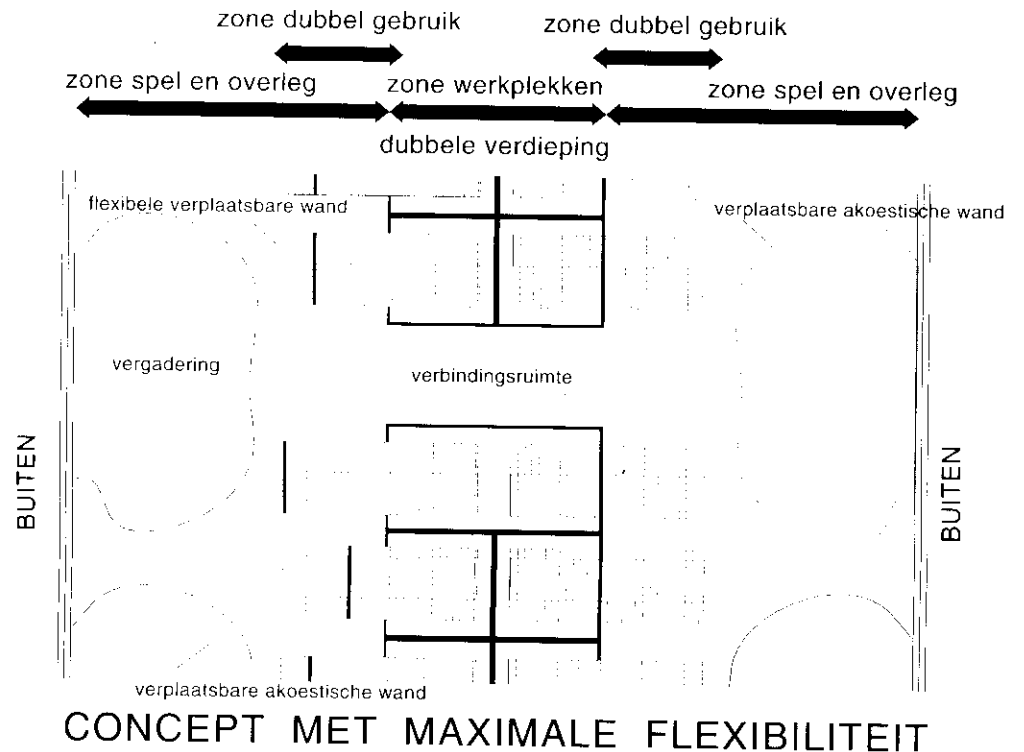
De Freinetschool

Bij de inrichting van een school/klas zoeken wij naar een optimale positionering van de werkplekken (wij spreken liever niet van hoeken) en de kring-ruimte. Aangezien deze meestal niet gelijktijdig gebruikt worden, is een dubbel gebruik van de ruimte goed mogelijk. Door het toepassen van flexibele elementen zoals verschuifbare wanden en slappe wanden (doek) kunnen verschillende plekken gedefinieerd worden afhankelijk van de intensiteit van het gebruik. Daarnaast zijn kleur en licht belangrijke elementen om ruimten vorm te geven.

Binnen een beperkt budget en een beperkte ruimte kan zodoende op creatieve wijze een multifunctionele school/klas gerealiseerd worden.

Naast het creëren van flexibele werkplekken binnen een heldere, aangename structuur wordt door ons ook veel aandacht besteed aan het klimaat/daglicht/ uitzicht en de akoestiek.

voorbeeld

ir. A.A. van Heusden,
internet: www.boxarchitekten.nl